

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra politologie

**Aplikace westminsterského a konsensuálního
modelu demokracie na politický systém Litvy**

Bakalářská práce

Markéta Škodová

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Šedo, Ph. D.

UČO: 145214

Obor: Politologie – Mezinárodní vztahy

Imatrikulační ročník: 2005

Brno, 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Aplikace westminsterského a konsensuálního modelu demokracie na politický systém Litvy vypracovala samostatně a použila pouze zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Brně, 15. 12. 2008

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jakubovi Šedovi, Ph. D. za jeho trpělivost, odborné rady a cenné připomínky, které mi poskytl v průběhu psaní práce.

Obsah:

1. Úvod.....	5-6
2. Teoretická část.....	7-24
2.1. Vznik konsociační demokracie.....	7-8
2.2. Konsociační demokracie.....	8-14
2. 2. 1. Podmínky konsociační demokracie	9-11
2. 2. 2. Charakteristické rysy.....	11-14
2.3. Teorie konsensuální a westminsterské demokracie.....	14-21
2.4. Kritika.....	21-22
3. Analytická část.....	23-46
3. 1. Rovina exekutivně-stranická.....	24-35
3. 1. 1. Volební systém.....	24-27
3. 1. 2. Stranický systém.....	27-30
3. 1. 3. Utváření vlád.....	30-32
3. 1. 4. Vztah exekutivy a legislativy.....	32-34
3. 1. 5. Organizace zájmových skupin.....	35
3. 2. Rovina federálně-unitární.....	36-45
3. 2. 1. Unitární a centralizovaná versus federální a decentralizovaná vláda.....	36-38
3. 2. 2. Unikameralismus versus bikameralismus.....	39
3. 2. 3. Ústava.....	40-41
3. 2. 4. Ústavní soud.....	41-42
3. 2. 5. Postavení centrální banky.....	43-45
4. Závěr.....	46-49
Přílohy.....	50-56
Použitá literatura a zdroje.....	57-61

1. Úvod

Po pádu komunismu ve střední a východní Evropě a v souvislosti se Samuelem P. Huntingtonem pojmenovanou „*třetí vlnou demokratizace*“ (Huntington 1993) se tato oblast stala častým objektem politologických studií. Po úvodním zkoumání tranzice a konsolidace demokracie, přišlo na řadu vlastní zkoumání formy demokracie. Bohatou tradicí tak disponuje zkoumání forem parlamentní či prezidentské demokracie, respektive pro tuto oblast charakteristických poloprezidenciálních systémů.

Intencí této práce je zkoumání politického systému Litvy. Zkoumání formy demokracie na Litvě se vždy spíše zaměřovalo na litevskou formu poloprezidencialismu tak, jak ji navrhla Ústava i tak, jak byla provozována v praxi a na vysvětlení jejích příčin. Cíl této práce je ovšem jiný. Práce se bude zabývat zkoumáním Litvy z hlediska typologie demokratických systémů nizozemského politologa Arenda Lijpharta, ta je metodologickým nástrojem komparativní politologie a vytváří dva dichotomické modely demokracie – demokracii westminsterskou a konsensuální.

Práce je případovou studií a dělí se na dvě části: teoretickou a analytickou. První část představí Lijphartův koncept konsociační demokracie, který lze považovat za základ pro konsensuální model, a proto je klíčový pro jeho pochopení. Konsociační model bude pro jeho známost pojat zjednodušeně, nebude však opomenut jeho vznik, podmínky jeho fungování i jeho charakteristické rysy. Dále práce přistoupí k představení modelů konsensuální a westminsterské demokracie, ty budou charakterizovány společně jako dva dichotomické modely na základě deseti kritérií rozdělených do dvou dimenzí.

Tyto dva bipolární modely jsou ovšem, ostatně stejně jako vlastní demokracie, ideálními typy. V čisté podobě se empiricky nevyskytují a v případě konkrétního politického systému lze tedy „pouze“ zkoumat umístění na pomyslné ose, jejímiž konci jsou westminsterská a konsensuální demokracie. Proto bude práce pracovat s touto, první, hypotézou: „*Litevský politický systém nelze jednoznačně přiřadit k westminsterské či konsensuální demokracii a na pomyslné ose spojující oba tyto ideální modely se bude pohybovat kolem středu.*“

V souladu s tvrzením politologa Petera Maira lze zkoumaný politický systém charakterizovat jako „*většinovější či konsensuálnější*“ (Mair 1994: 109 cit. podle Hloušek, Kopeček 2003: 217). Lijphart konsensuální model značně preferuje (2001) a doporučuje ho i pro nově se demokratizující země (1991). V souladu s těmito skutečnostmi

stanovím druhou hypotézu práce takto: „*Na ose konsensuálnější-většinovější se bude litevský politický systém spíše pohybovat v „konsensuálnější“ části osy.*“

Vzhledem k šíři ohlasu, jež Lijphartovy teorie vyvolaly, bude v závěru teoretické části stručně zmíněna i kritika.

Druhou, nosnou, částí práce bude analytický oddíl, v němž budu analyzovat politický systém Litvy. Budu aplikovat Lijphartovu teorii, jako kritéria použiji deset znaků odlišujících westminsterskou a konsensuální demokracii. Každému z těchto deseti kritérií věnuji samostatnou kapitolu, na jejímž konci se pokusím, bude-li to možné, přiřadit v daném bodě Litvu na „westminstersko-konsensuálním“ kontinuu. Časově se práce zcela logicky zaměří na období po roce 1990, studium politiky přecházejícího období by bylo pro tuto práci nepřínosné.

V závěru práce shrnu poznatky získané v analytické části a zhodnotím litevský politický systém jako celek.

V teoretické části bude práce využívat především literatury primární, tedy literatury teorií demokratických systémů, především pak vlastních Lijphartových textů, zčásti pak také jeho reflexe v české politologii (B. Říchová; V. Hloušek, L. Kopeček; M. Novák).

V části analytické se práce bude opírat jednak o primární zdroje (Ústava Litevské republiky, volební výsledky, Zákon Litevské republiky o Litevské národní bance apod.), jednak o v českém prostředí dobře zpracovanou literaturu sekundární (B. Dančák, M. Kubát, V. Hloušek).

2. Teoretická část

2. 1. Vznik konsociační demokracie

Arend Lijphart, jeden z nejvýznamnějších světových politologů, představil svoji teorii konsociační demokracie roku 1969, kdy ve *World Politics* publikoval svůj článek *Consociational democracy*.

Lijphartovo dílo je reakcí a kritikou typologie politických systémů Gabriela Almonda. Slovy Blanky Říchové (2006: 200) přijal Lijphart Almondovo dílo jako „určitou výzvu“. Almond představil svoji typologii v článku *Comparative Political Systems* (1956, *Journal of Politics*). Vymezil čtyři typy politických systémů, a to angloamerický typ, preindustriální typ, totalitární typ a tzv. evropský kontinentální neboli pouze kontinentální typ, přičemž teoretickým východiskem jeho typologie byl na jedné straně vztah mezi politickou kulturou a sociální strukturou, na straně druhé pak politickou stabilitou (Almond 1956: 392–393, 396–397).

Relevantní pro naše zkoumání jsou Lijphartem reflektované demokratické formy, tedy angloamerický a kontinentální typ. První Almond charakterizuje prostřednictvím „homogenní, sekularizované politické kultury“ a „vysoce diferencované“ struktury rolí, přičemž tento typ je politicky velmi stabilní a účinný. Kontinentální systémy jsou naopak charakteristické „fragmentací politické kultury“ s oddělenými „politickými subkulturami“, celkově „směřují k vytváření oddělených subsystémových rolí“ a charakteristická je pro ně politická nestabilita a imobilita (Almond 1956: 399–400, 405–408).

Empirický výzkum však záhy prokázal, že tyto dvě kategorie nejsou postačující k „pokrytí“ všech existujících zřízení. O typu skandinávských a tzv. malých evropských zemí totiž Almond pouze konstatuje, že stojí na pomezí obou výše uvedených typů, nijak je nepojmenovává, ani blíže necharakterizuje¹ (Almond 1956: 392–393).

Je tedy zřejmé, že tato typologie musela připadat Lijphartovi zcela nedostačující, a to především díky znalosti rodného Nizozemí². Almondova typologie nedovedla adekvátně vysvětlit existenci fragmentované společnosti, která přesto vykazuje vysokou míru

---

¹ Obecně lze říci, že na poli komparativní politologie byly „malé evropské demokracie“ až do 60. let *terra incognita* (Daalder 1974: 604).

² Roku 1968 publikoval studii *Politics of Accomodation*, která se zabývá výhradně vývojem politického systému Nizozemí (více viz Arango 1969: 539–540).

demokratické stability. Lijphart tomuto rozporu čelí tak, že v článku *Typologies of Democratic Systems* (1968) navrhuje zcela novou typologii. Modifikuje Almondova kritéria na typ politické kultury a charakter chování politických elit, na jejich základě pak vymezuje čtyři typy demokracie: odstředivou, dostředivou, konsociační a depolitizovanou demokracii³ (Daalder 1974: 619). Tyto typy ve vztahu ke kritériím znázorňuje tabulka č. 1.

Jednotlivé typy pak blíže charakterizuje. *Odstředivá demokracie* propojuje soutěživost elit s vysokým stupněm kulturní fragmentace společnosti, a tudíž je nestabilní, zatímco v *dostředivé demokracii* se naopak soutěživost elit pojí s vysokým stupněm kulturní homogenosti společnosti, a tak se jedná o stabilní a účinný politický systém. *Demokracie depolitizovaná* spojuje konsensuálnost elit s nízkým stupněm kulturní fragmentace společnosti, politická soutěž zde proto téměř neexistuje. Jedná se spíše o teoretický model⁴ (Hloušek, Kopeček 2003: 204).

*Konsociační demokracie*⁵ je Lijphartovými slovy „deviantní“ typ“, který jako odpověď Almondovi dokazuje, že stabilita systému se může nacházet i tam, kde je společnost hluboce rozdělena⁶ (Lijphart 1969a: 211).

2. 2. Konsociační demokracie

Lijphartova konsociační demokracie představuje teorii zobecňující zákonitosti fungování stabilního demokratického politického systému v podmínkách sociálně kulturní fragmentace. Lijphart model založil na induktivní logice, jeho základní teze abstrahoval

---

³ Lijphartova pojmenování tedy nevyvolávají žádné geografické konotace.

⁴ Později politologové do této kategorie teoreticky řadili Švédsko, Norsko, Dánsko, Island a Finsko. Zjistili ovšem, že nelze nalézt patrnější rozdíly mezi konsociační a depolitizovanou demokracií. Dle Miroslava Nováka (2001: 46) jde zjednodušeně řečeno o konsociační demokracii bez segmentace společnosti.

⁵ Lijphart zdůrazňuje, že tento pojem není nový, odvolává se na koncepci *consociatio* z díla *Politica Methodice Digesta* z roku 1603, jehož autorem je Johannes Althusius (Lijphart 1969a: 211) či na užití tohoto pojmu D. E. Apterem (Řichová 2006: 198).

⁶ Lijphart není jediný, kdo reagoval na Almondovu typologii a snažil se charakterizovat „deviantní“ typ demokracie, objevuje se tak celá řada pojmů, které do určité míry korespondují s jeho *konsociační demokracií*, zmiňme *segmented* či *vertical pluralism* (V. Lorwin, 1971), *Konkordanzdemokratie* či *Proportzdemokratie* (G. Lehbruch, 1968), *contractarian democracy* (W. T. Blum, 1968) (Lustick 1979: 328, McRae 1974: 35, Řichová 2006: 198–199). Vzhledem k tomu, že tato práce vychází z Lijpharta, budu důsledně užívat pojmu *konsociační demokracie*.

z fungování tzv. malých evropských zemí, svého rodného Nizozemí, Belgie, Rakouska či Švýcarska⁷.

Pro objasnění rozporu mezi stabilitou a fragmentací Lijphart uvádí podmínky, které napomáhají vytvoření konsocialismu a ve kterých dobře prospívá (Hloušek, Kopeček 2003: 205- 206).

2. 2. 1. Podmínky konsociační demokracie

Lijphart uvádí na obecné rovině čtyři elementární podmínky pro fungování konsociační demokracie. Jedná se o tzv. konsocialismus elit, tedy o vlastnosti, kterými musí elity disponovat. První je schopnost sladovat výrazně odlišné zájmy a požadavky subkultur a hledat kompromis, druhou je schopnost překračovat meze subkulturních hranic, třetí ochota uchovat systém, posílit jeho soudržnost a stabilitu a čtvrtou je znalost rizika politické fragmentace. Konsocialismu elit napomáhají konkrétní vhodné podmínky, které Lijphart (1969a :211) dělí do tří rovin vztahů.

Vztahy mezi elitami různých subkultur

Jako pozitivní faktor na této rovině uvádí Lijphart *dobu trvání konsociační demokracie*, tedy prostou skutečnost, že zvyk, tradice a zkušenost působí pozitivně.⁸ Kromě toho zdůrazňuje další tři elementy.

Prvním je *vnější ohrožení systému*, konsocialismus byl vždy výrazně posílen v době mezinárodní krize a konkrétně Lijphart zmiňuje období světových válek.⁹ Vnější nebezpečí působí tlakem na elity, a tak vytváří potřebu vnitřní jednoty a kooperace, může posílit vazby mezi subkulturami na masové úrovni a zároveň i v rámci jednotlivých subkultur. Podmínkou

---

⁷ Dále např. Libanonu, ovšem pouze v období před občanskou válkou. Později se objevily pokusy zařadit sem i Kolumbii či Malajsii (Hloušek, Kopeček 2003: 206).

⁸ Podle Hlouška a Kopečka (2003: 209) ovšem neplatí jednoduchá vazba předpokládající konsocialismus v zemích s jeho dlouhou tradicí. Jako pozitivní faktor také zmiňují faktor *silně negativní zkušenosti ostré konfrontace* mezi společenskými segmenty.

⁹ V Nizozemí se prosadil konsocialismus v období první světové války, v Belgii na počátku 19. století, v Rakousku po druhé světové válce. Druhá světová válka pak hrála svoji roli i v případě Libanonu, zatímco švýcarská konsociační demokracie vznikala podstatně déle (Lijphart 1969a: 217). V této souvislosti je ale třeba poznamenat, že „konsociačně“ se mohou pod vnějším tlakem chovat i elity v homogenní společnosti. Příkladem je Velká Británie, kde během druhé světové války vládla velká koalice, tzv. vláda národního sjednocení (Chytilík 2005: 67).

ovšem je, aby všechny segmenty považovali vnější hrozbu za negativum¹⁰ (Lijphart 1969a: 217).

Důležitým prvkem je i *vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami*, neboli jak říká sám Lijphart (1969b: 20): „*V těchto systémech prakticky neexistuje duální model mocenské rovnováhy ani jasná hegemonie jedné subkultury.*“ Musí tedy existovat minimálně tři relevantní segmenty a jejich velikost by měla být přibližně vyrovnaná.

Vzhledem k tomu, že politické strany jsou organizovanou podobou vyjádření zájmů jednotlivých subkultur, Lijphart v praxi doporučuje pro tyto společnosti multipartismus, resp. Sartoriho umírněný pluralismus (Lijphart 1977: 61–65).

Další faktor je spojen s křehkostí těchto systémů a je jím potřeba *relativně nízkého absolutního zatížení rozhodovacího aparátu*. Čím více celospolečenských problémů musí elity řešit, tím větší je nebezpečí, že nebude nalezen kompromis. V této souvislosti také Lijphart hovoří o velikosti státu a dochází k závěru, že politické břemeno, které musí vzít na svá bedra velké země, je nepoměrně těžší, než to, které nesou malé státy. Konsociální systém proto lépe funguje v malém státě, elity jsou si zde známější, jejich spolupráce a kontakt je tak jednodušší. Malé státy jsou tak „*mnohem lépe ovladatelné*“ (Griffith 1956: 102, cit. dle Lijphart 1969a: 219), jejich aktivní zahraniční politika je snazší a často se vyznačuje neutralitou. Ke kooperaci přispívá i pocit ohrožení malého státu (viz výše) (Daalder 1974: 610–611, Lijphart 1977: 65–71).

Vztah mezi subkulturami na úrovni mas

Lijphart zdůrazňuje pevnou strukturaci těchto společností a zřetelné hranice mezi subkulturami. Dochází přitom k závěru, že *štěpné linie* působí na konsociální demokracii i na její stabilitu pozitivně. Nízkou míru konfliktu vysvětluje tím, že skupiny jsou striktně oddělené, cituje přitom Davida Eastona, který hovoří o „*dobrovolném politickém apartheidu*“ a jednotlivé fragmenty nazývá „*zapouzdřenými kulturními jednotkami*“ (Easton 1965: 250–251, cit. dle Lijphart 1969a: 219–220).

Tyto minimální kontakty a zakonzervovanost štěpných linií ovšem Lijphart (1969a: 220) doporučuje pouze pro heterogenní kultury.

---

¹⁰ K této problematice více viz Lehbruch 1975: 377–391.

Vztah elita-masy uvnitř subkultur

Kontrastně ke striktnímu oddělení jednotlivých subkultur je důležitá jejich vnitřní politická soudržnost. Elity mají zajištěnu podporu svého u segmentu, a tak logicky nehledají podporu u jiného, zároveň ale musejí jednat tak, aby jejich vzájemné kooperace a kompromisy nezpůsobily ztrátu podpory a loajality příslušníků jejich segmentu.

Politické strany jakožto institucionalizovaní představitelé *odpovídající za vyjádření zájmů subkultur* vyjadřují tyto zájmy v rámci kartelu elit a masy musí chápat nutnost tohoto principu. Druhým znakem je proto *značně rozšířený souhlas s vládou kartelu elit* (Lijphart 1969a: 221-222).

Koncept konsociační demokracie, a to včetně jí vhodných podmínek, byl Lijphartem dále rozpracováván (srov. Bogaards 1998: 478). Podmínky existence konsociační demokracie proto dopodrobna rozebírá v *Democracy in Plural Societies: A comparative exploration*. (1977), ty v zásadě vycházejí a navazují na původní článek, jedná se o *rovnováhu sil, multistranický systém, velikost, strukturu štěpných linií, překlenovací loajalitu, reprezentativní stranický systém, izolaci segmentů a tradici akomodace elit* (Lijphart 1977: 53–103).

2. 2. 2. Charakteristické rysy

V této knize Lijphart také dopodrobna rozebírá rysy charakterizující jeho koncept, jež jsou zároveň i v logickém vztahu k výše uvedeným podmínkám. Náleží sem čtyři základní charakteristiky, jejichž existence a kvalita je zásadní pro stabilitu a fungování konsociačního systému. Jedná o velkou koalici, proporcionalitu, existenci menšinového veta a vysoký stupeň segmentální autonomie (Lijphart 1977: 25).

Velká koalice

Prvním charakteristickým rysem je skutečnost, že političtí lídři všech signifikantních segmentů společnosti kooperují v tzv. velké koalici.

V homogenních společnostech se tvorba vlád obvykle řídí principem velikosti Rikerovy teorie her¹¹, Lijphart však považuje využití tohoto principu v rozdělených

---

¹¹ Dle tohoto principu se v každé hře s nulovým výsledkem mezi n účastníky vytvoří pouze tak velká koalice, aby stačila na vítězství a nikdy větší (Lijphart 1969a: 215).

společnosti za rizikové a doporučuje zde co nejširší společenský a politický konsensus, v této souvislosti hovoří o tzv. koalescentním stylu vůdcovství (Lijphart 1977: 25–31).

Vlastní pojem „velká koalice“ Lijphart nechápe pouze v tradiční souvislosti s exekutivním orgánem, ale pojímá ho v širším smyslu¹². Míni jí spolupráci relevantních, politicky důležitých aktérů. Podstatný je skutečný vliv a podíl na moci, přičemž volební výsledky nemusí hrát fakticky žádnou roli¹³. Blanka Říchová (2006: 211) jeho chápání charakterizuje takto: „*Jde o soubor možností, které (...) jsou schopny zajistit (...) co nejširší podporu ze strany všech relevantních politických sil.*“

Proporcionalita

Analogicky jako v případě velké koalice ani zde nepojímá Lijphart proporcionalitu pouze v užším smyslu, tedy jako poměrné zastoupení při volbách do dolních komor zákonodárných sborů. Poměrný volební systém sice považuje za základní podmínku, ovšem nutné je prosazení principu proporcionality v celém systému. Na veškerém rozhodování, a to na všech úrovních, by měly participovat všechny relevantní segmenty společnosti¹⁴ (Říchová 2006: 211–212).

Na základě proporcionality se tak elity podílejí na rozhodování v té míře, jak velkou část společnosti reprezentují. Zájmy jednotlivých subkultur jsou tak reprezentovány maximálním možným způsobem, což vede k posílení kooperace a kompromisu.

Negativem tohoto principu je jednak značně dlouhá doba rozhodování, jednak existují situace, kterým nedovede proporcionalita čelit. Jedná se o otázky dichotomické povahy. Lijphart (1977: 39-40) proto navrhuje dva instrumenty pro řešení této situace – prvním je jednání o tzv. balících témat a druhou metodou je posunutí rozhodnutí o sporné otázce na úroveň lídrů.

Menšinové (vzájemné) veto

I přes výše uvedené rysy, jejichž cílem je zabránit prosazení většinové logiky, může díky složitosti vyjednávání někdy k uplatnění této logiky dojít, může tak být prosazen zájem, který odporuje zájmům určitého segmentu. Proto Lijphart přidává do svých charakteristik

---

¹² O tom svědčí i skutečnost, že v *Consociational Democracy* Lijphart používá vágnějšího Dahrendorfova označení *kartel elit* (Lijphart 1969a: 213).

¹³ Lijphart (1969a: 213–214) uvádí například švýcarskou Spolkovou radu či Sociální a ekonomickou radu v Nizozemí. Zajímavým příkladem může být tzv. Pětka, fungující v době první Československé republiky (Lijphart 1977: 33).

¹⁴ Proporcionalita však nemusí být chápána nijak přísně, může se objevit nadreprezentace menšiny, případně i parita (Lijphart 1977: 41).

ještě jistou pojistku, která dává segmentům pravomoc vyjádřit svůj nesouhlas a přimět původce většinového rozhodnutí k reflexi možných negativ daného rozhodnutí pro systém. Konkrétně se může jednat o *vzájemné veto* či *negativní menšinové právo*. Toto právo nesmí být přehlasovatelné.

Lijphart přesně nedefinuje formu této pojistky a ta se proto může v jednotlivých případech značně lišit. Může být kodifikována či se může jednat pouze o neformální politické pravidlo, které je ovšem všeobecně přijímané jako legitimní projev nesouhlasu. Jednoznačně ovšem musí platit, že veto není běžným způsobem jednání, nýbrž pouze krajní možností. Jeho nadměrné užití by totiž mohlo způsobit zablokování systému a *tyraniu menšiny*. Lijphart však uvádí tři skutečnosti, které mohou riziko zneužití snížit (více viz Lijphart 1977: 37).

Lijphart upozorňuje, že veto je možné skutečně použít pouze za zvláštních okolností, tedy v situaci, kdy přijímané rozhodnutí může ohrozit životní zájmy některé menšiny. Lze proto souhlasit s Blankou Říčovou (2006: 212), která tento prvek nazývá „*záchrannou brzdou systému*“ .

Segmentální autonomie

Poslední charakteristika souvisí s podmínkou strukturace společnosti a je jí „*právo menšiny rozhodovat o sobě v otázkách, které se týkají výlučně zájmů této menšiny*“ (Lijphart 1977: 41), tedy pravomoc samostatného rozhodování představitelů o svém segmentu. V jistém smyslu se jedná o protiklad k velké koalici, která je oprávněná rozhodovat o zájmech celku. Veškeré ostatní rozhodování spadá pod jednotlivé segmenty.¹⁵ Autonomní rozhodování požaduje od segmentů jistou míru politické organizovanosti, odpovědnosti i schopnosti vymezit „svoji“ oblast zájmů lišící se od ostatních subkultur i od celku.

Jako praktickou realizaci tohoto rysu zmiňuje Lijphart federalismus¹⁶, zdůrazňuje ovšem, že je vhodný pouze tehdy, jsou-li jednotlivé segmenty teritoriálně dobře odlišené (Říchová 2006b: 213).

Výše uvedené typické rysy konsociačního modelu ukazují jeho podstatu, tou je kooperace a konsensus. Tyto rysy jsou založeny na různých, ať již institucionálně ukotvených, či neformálních procesech ve fungování existujících konsociačních systémů,

---

¹⁵ Segmenty mají právo rozhodovat v oblastech jako je vzdělání, sociální služby či infrastruktura (Říchová 2006: 213), přičemž rozsah samosprávy je omezen, „*jak jen to je možné*“ (Halpern 1986: 80–81).

¹⁶ Ten se ovšem často vyskytuje i u homogenních společností.

na jejich základě Lijphart (1977: 223–238) vytváří teoretický, normativní model, který doporučuje implementovat i do jiných společností.

2. 3. Teorie konsensuální a westminsterské demokracie

To, že je konsociační demokracie pro Lijpharta stěžejní a provází ho po celý jeho profesní život¹⁷, dokazují opakované modifikace tohoto konceptu.

V souvislosti s narůstajícím počtem zemí, které identifikoval s konsociační teorií, se postupně specializoval na studium obecnější problematiky komparace. Důkazem toho je nový koncept konsensuální demokracie, který charakterizuje v práci *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* (1984). Zde vymezuje pomocí osmi kritérií dva limitní modely demokracie, konsensuální a majoritní¹⁸, přičemž práce je rozsáhlou a systematickou komparací zkoumající 21 demokracií, u nichž se snaží posoudit právě míru konsensuálnosti nebo většinovosti (Říchová 2006: 214).

Vymezení vzájemného vztahu mezi koncepty starší konsociační a novější konsensuální demokracií nechme na samotném Lijphartovi (1984: xiii-xiv): „*Můj koncept konsensuální demokracie je inspirován a souvisí s mojí předchozí prací na konsociační demokracii. (...) Mé předchozí studie braly konsociační demokracii jako východisko a stavěly ji do protikladu k většinovým pravidlům, zde však začínám analýzou většinového modelu, od něhož odvozuji model konsensuální jako jeho logický protiklad.*“ Je tedy zřejmé, že mezi oběma koncepty existuje velmi silný vztah. Konsensuální model klade větší důraz na instituce a politické procedury. Slovy Kopečka a Hlouška (2003: 210) tak Lijphart svoji koncepci konsociační demokracie univerzalizoval a posunul směrem k obecné normativní teorii. Zatímco konsociační demokracie vycházela z empirického základu, konsensuální demokracii lze chápat jako univerzální model.

---

¹⁷ více viz Wilsford 2000: 1–4.

¹⁸ Lijphart uvádí, že si tyto pojmy převzal od Roberta G. Dixona Jr. (1984: xiv). I zde existuje jistá terminologická nejednotnost, termín majoritní je tak někdy nahrazován termíny většinová, westminsterská či konkurenční demokracie. V práci budu důsledně užívat pojmů konsensuální a westminsterská.

Kontrastní modely, jak demokracii konsensuální, tak demokracii westminsterskou, Lijphart charakterizuje pomocí osmi znaků, které lze chápat jako protikladné. Vzhledem k tomu, že na tuto práci intenzivně navazuje dále, tyto znaky pouze uvádím v tabulce č. 2.

Druhé vydání této práce vyšlo roku 1999 pod názvem *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, zde autor rozšiřuje komparaci o dalších 15 zemí¹⁹, upravuje svých osm charakteristik, přidává další dvě kritéria: organizaci zájmových skupin a postavení centrální banky²⁰, ale především znaky rozděluje do dvou rovin.

Lijphart totiž zjistil, že mezi jednotlivými proměnnými existují jisté korelace, přičemž mezi některými jsou velmi silné, to mu umožnilo rozdělení kritérií do dvou dimenzí: (1) exekutivně-stranické a (2) federálně-unitární. Má-li systém tendenci blížit se v určitém bodě k jednomu z ideálních modelů, je pravděpodobné, že v dané dimenzi bude se chovat podobně. Mezi oběma dimenzemi ale Lijphart příliš silnou korelaci nezjistil²¹ (Lijphart 1999: 2–3, Moberg 2000: 6–7).

Rovina exekutivně-stranická

Dvoustranické versus multipartijní systémy

Jako první kritérium volí Lijphart organizaci stranického systému, přičemž westminsterskému modelu odpovídá bipartismus, většinu hlasů si mezi sebe rozdělují dvě velké politické strany. Jedna z nich přitom získává absolutní většinu parlamentních mandátů a ovládá tak výkonnou moc. Jiné strany než zmiňované dvě velké nemají šanci se příliš prosadit.

Konsensuální demokracii je naopak vlastní multipartismus, ten však nelze chápat pouze jako existenci více než dvou relevantních stran, nýbrž podstatné je to, že žádná strana nemá schopnost vytvořit jednobarevnou vládu s většinovou podporou v parlamentu, vyvstává tak potřeba vytvářet koaliční kabinet, sdílet moc s dalšími stranami (Hloušek, Kopeček 2003: 212, 214).

---

¹⁹ Což například kritizuje Armingeon (2002: 88).

²⁰ Zapojení centrální banky je ovšem problematické a také dosti kritizované (viz Novák 2001: 35–36).

²¹ K této problematice více viz Taagepera 2003: 1–19.

V této souvislosti je třeba zmínit jednorozměrnost versus vícerozměrnost stranického systému. Tuto skutečnost Lijphart v původní práci *Democracies* řadil jako samostatnou kategorii, v *Patterns* ji ovšem včleňuje do kategorie stranických systémů.

Lijphart (1999: 127–141) dopodrobna rozebírá povahu konfliktních linií, *cleavages*. Poté konstatuje, že pro westminsterský model je typické, že vystupuje pouze jedna konfliktní linie (tradičně socioekonomická, systém je založen na pravo-levém rozměru), ostatní nesehrávají v rozhodování voličů podstatnou roli.

V konsensuálním modelu se k multipartismu logicky pojí faktor vícerozměrného stranického systému, existuje zde více *cleavages* (Hloušek, Kopeček 2003: 212, 214–215).

Koncentrace versus sdílení exekutivní moci

Lijphart (1999: 90-91, 112-113) zdůrazňuje, že tato proměnná asi nejlépe charakterizuje oba ideální modely, zároveň je velmi úzce spjata s ostatními proměnnými na této rovině, především s počtem stran a volebním systémem.

Westminsterský model je charakteristický koncentrací exekutivní moci v rukou co nejmenšího počtu stran, typické jsou proto jednobarevné vlády.

Naproti konsensuální model charakterizuje široký podíl politických stran na výkonné moci. Koalice tak zahrnují větší počet stran než ten, který je zapotřebí k většinové vládě, klesá tak význam volební soutěže. Princip velké koalice byl naznačen již v souvislosti s konsociální demokracií, zde ovšem Lijphart od nutnosti principu velké koalice upouští a „spokojuje“ se s tzv. nadbytečnými koalicemi (Hloušek, Kopeček 2003: 211–212).

Dominance exekutivy versus vyváženost moci

Ve třetím bodě na exekutivně-stranické úrovni zkoumá Lijphart (1999: 116-142) vztah exekutivy a legislativy, zabývá se dopodrobna otázkou prezidentských a parlamentních systémů i možnostmi vzájemných vztahů legislativy a exekutivy. Sílu exekutivy poměřuje délkou setrvání vlád v úřadě.

Vláda ve westminsterském modelu demokracie dominuje nad parlamentem. Parlament je sice povinen a oprávněn kontrolovat vládu, ta ale může rozhodujícím způsobem ovlivňovat

rozhodnutí přijímaná parlamentem, a to i díky tomu, že premiér je zároveň leaderem parlamentní většiny.

Pro konsensuální model je naopak charakteristické oslabení exekutivy. Vláda tak nesmí dominovat ve vztahu k parlamentu a spíše se směřuje k jejímu oslabování, jelikož legislativa disponuje řadou kontrolních mechanismů pro její omezení (Hloušek, Kopeček 2003: 212, 214).

Volební systémy

Bod věnovaný volebním systémům je skutečně důležitý, neboť volební systém logicky ovlivňuje stranický systém, který působí na formování vlády. V části věnované volebním systémům se Lijphart (1984: 151–156, 1999: 144–157) podrobně věnuje zkoumání volebních formulí, velikosti a rozdělení obvodů, volebním prahům, počtu obsazovaných křesel, vlivu prezidentských voleb i struktury hlasování. V zásadě však za nejdůležitější považuje dichotomii většinových a poměrných volebních systémů, kterou vztahuje ke zkoumaným modelům.

Ve westminsterské demokracii se nejčastěji uplatňuje většinový volební systém (nejlépe *First Past the Post*), v němž zvítězí kandidát s největším počtem hlasů, i když nezíská nadpoloviční většinu. Velké strany jsou výrazně nadreprezentovány a hlasy voličů, jejichž kandidát neuspěl, propadají.

Princip proporcionality, zmíněný v souvislosti s konsociační demokracií, se musí uplatňovat i u konsensuální demokracie. Lijphart se zde orientuje na institucionální stránku, doporučuje jej pro volební systém do legislativního orgánu. Tento princip požaduje rozdělení mandátů podle voličských preferencí, měl by tak vyloučit nadreprezentaci velkých stran a zajistit reprezentaci menšin (Hloušek, Kopeček 2003: 212–213, 215).

Pluralismus versus korporativismus

Poslední proměnnou na této rovině je kritérium hodnotící organizaci zájmových skupin.²²

---

²² K problematice definice zájmových skupin viz Fiala 1999: 52–60.

Pro westminsterské uspořádání je charakteristický soutěživý a nekoordinovaný pluralismus nezávislých skupin. V konsensuální demokracii je naopak systém zájmových skupin zaměřen na koordinaci a kompromis, tedy na korporativismus²³ (Lijphart 1999: 171).

Základem pluralistické koncepce je přesvědčení, že obecné blaho se prosazuje konkurencí zájmových skupin a ve společnosti existuje neustálá soutěž, kterou lze přirovnat k fungování trhu (Fiala, Mareš 2003: 236).

Naopak korporativní model požaduje spolupráci mezi jednotlivými zájmovými skupinami a mezi zájmovými skupinami a státem, jinak řečeno jedná se o specifický systém, v němž omezený počet monopolních organizací reprezentujících funkcionální zájmy vyjednává se státními organizacemi a úřady o výstupech státní politiky. Toto uspořádání je charakteristické tím, že zájmové skupiny jsou relativně velké, jejich počet je omezený, nárokují si monopol na reprezentaci zájmů v dané oblasti, jsou koordinovány ve státních vrcholových organizacích (Říchová 2006: 180).²⁴

Rovina federálně-unitární

Unitární a centralizovaná versus federální a decentralizovaná vláda

Zatímco první rovina, rovina exekutivně-stranická byla založena na sdílení moci, druhá rovina, federálně-unitární, je naopak založena na rozdělení moci. Dokazuje to hned první proměnná.

Zde se Lijphart dopodrobna zaobírá otázkou unitárnosti a centralizace, respektive federalismu a decentralizace. Ideální westminsterský model charakterizuje soustředění moci v celostátních institucích a minimální rozdělení moci regionům, lokální autonomie je zde omezená. Typická je tedy unitární a centralizovaná vláda.

V kontrastu k tomu jsou pro konsensuální model charakteristické metody federalizace a decentralizace. Jedná se o posílení autonomie jednotlivých segmentů směřující opět k ochraně menšin (Hloušek, Kopeček 2003: 215, Lijphart 1999: 185–186).

---

²³ Lijphart (1999: 171) dodává, že jím je myšlený „*demokratický korporativismus*“, „*societální korporativismus*“ či neokorporativismus, tedy nikoli autoritářské formy korporativismu známé z minulosti.

²⁴ K pluralismu a korporativismu podrobně viz Brokl: 1997: 46–60; Říchová 2006: 141–157, resp. 177–195.

Unikameralismus versus bikameralismus

Druhý bod na federálně-unitární rovině se zaměřuje na distribuci legislativní moci, přičemž čistě westminsterský model je charakterizován koncentrací moci v unikamerálním tělese, případně asymetrickým bikameralismem²⁵, zatímco konsensuální model „vyžaduje“ rozdělení moci mezi dvě rovné, ale na odlišném principu konstituované komory (Lijphart 1999: 211–213).

Flexibilní versus rigidní ústavy

Tento bod se vztahuje k celé řadě proměnných: psané či nepsané ústavě, k její flexibilitě či rigiditě, tedy k proceduře změny ústavy, k přítomnosti či nepřítomnosti ústavního referenda a k možnosti ústavního přezkumu.

Rozlišení mezi psanou a nepsanou ústavou nepovažuje Lijphart (1984: 188) za příliš důležité, neboť většina států má ústavu psanou, bere-li se však v úvahu, je pro westminsterský model charakteristická nepsaná ústava, pro konsensuální je naopak typická psaná ústava.

Důležitější je ovšem procedura změny ústavy. Ústava může být měněna speciální nebo běžnou majoritou, zvláštním typem pak je ústavní referendum. Požaduje-li změna ústavy speciální majoritu, pak je rigidní, stačí-li většina běžná, je flexibilní. Logika flexibilní ústavy odpovídá westminsterské demokracii. Logika rigidní ústavy odpovídá konsensuální demokracii, neboť prvek speciální majority v sobě nese ochranu menšin a určité právo veta pro jejich životní zájmy (Hloušek, Kopeček 2003: 213, Lijphart 1984: 189–194).

Neexistence versus existence ústavního soudnictví

Tento bod byl již naznačen výše, je s předchozím totiž velice úzce spjat, jelikož se jedná o jistou formu explicitního omezení legislativní moci parlamentních většin.

---

²⁵ Čistě asymetrický bikameralismus funguje v podstatě jako unikameralismus (Hloušek, Kopeček 2003: 214).

Westminsterský model je charakterizován neexistencí orgánu, který by dohlížel na soulad zákonů s ústavou, legislativní orgán má tedy konečné slovo v rozhodování o ústavnosti zákonů.

Konsensuální model naopak existenci takového orgánu předpokládá, chápe ho jako další způsob rozdělení moci a pojistku pro porušování práv menšin (Lijphart 1999: 223–228).

Závislá versus nezávislá centrální banka

Pátou, poslední, proměnnou na federálně-unitární úrovni je postavení centrální banky.

Je-li postavení centrální banky slabé a je-li závislá na exekutivní moci, je to typický rys westminsterské demokracie. Disponuje-li naopak centrální banka silným postavením a nezávislostí, je to jistá forma rozdělení moci, tudíž typický znak pro konsensuální model.

Protože politická věda postavení centrální banky příliš nereflektuje, používá Lijphart k určení míry závislosti centrální banky ekonomické indexy, které jsou založeny na celé řadě proměnných, blíže je okomentuji a názorně předvedu u vlastního zkoumání Litevské národní banky v analytické části.

Pro shrnutí lze konstatovat, že westminsterský model se opírá co největší koncentraci moci na ústřední úrovni v rukou jedné strany, která vyšla vítězně z konkurenčního volebního boje s druhou velkou politickou stranou. Je tak jasně odlišena vláda a opozice, přičemž bázi rozdílu je „většina“ a „menšina“.

V protikladu k tomu je cílem konsensuálního modelu omezení většinového principu, rozptýlení moci, omezení rozdílu mezi vládou a opozicí, roztržštění odpovědnosti za politická rozhodnutí a prosazení podílu menšin na moci (Hloušek, Kopeček 2003: 213–216).

Zjednodušeně řečeno westminsterský model je charakterizován „*government according to the wishes of majority*“, zatímco konsensuální model „*government by as many people as possible*“ (Lijphart 1999: 2). Hlavní rysy obou modelů znázorňuje tabulka č. 3.

Tyto dva modely jsou weberovskými „ideálními typy“, proto je vhodné vytvořit jakousi osu, spojující oba modely a na ní umísťovat konkrétní státy, s tím souvisí i Mairovo dělení na státy *blížící se konsensuálnímu modelu*, *spojující prvky konsensuální a většinové demokracie* a *blížící se většinovému modelu* (Hloušek, Kopeček 2003: 217, Moberg 2000: 4).

Celá kniha značně preferuje konsensuální model, což Lijphart (1999: 258–300) potvrzuje obzvláště v závěrečných dvou kapitolách, zde odmítá, že by konsensuální demokracie byla méně efektivní a charakterizuje ji jako „*Kinder, Gentler*“. Toto všeobecné vyzdvihování konsensuálního modelu i doporučení jeho aplikace pro všechny státy vyvolalo značnou kritiku.

2. 4. Kritika

Negativní ohlas vyvolává především „normativnost“ Lijphartovy konsensuální demokracie. Vzhledem k tomu, že tato práce si nemůže a ani neklade za cíl hodnotit „vhodnost“ či „nevhodnost“ tohoto konceptu pro Litvu, nýbrž pouze hodnotí míru její přítomnosti v politickém systému, zmíním kritiku pouze stručně.

Jednoznačně největším Lijphartovým oponentem je Giovanni Sartori. Svoji kritiku představuje v práci *Srovnávací ústavní inženýrství: Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Původní konsociační koncept považuje za přínosný jednak jako nasměrování politologického zkoumání k malým evropským státům, jednak jako teorii dokazující funkčnost demokracie v pro ni nepříznivých podmínkách. Teorii konsensuální demokracie však odmítá, přičemž kriticky se vymezuje především vůči normativnosti, univerzální aplikovatelnosti a terminologii.

„(...) Svoje premisy nafoukl do „velké teorie“ o nejlepší formě demokracie – konsensuální demokracii.“ (Sartori 2001: 83) Sartori tedy celkově kritizuje novou komparativní teorii jako nabubřelou a normativní, interpretující konsensuální model jako lepší a univerzálně aplikovatelný. Zmiňuje negativní stránky konsensuální demokracie.²⁶

Dle Sartoriho Lijphart „překřtil“ konsociační demokracii na konsensuální, přičemž pojem „konsensuální“ může být díky své pozitivní konotaci matoucí. Konsensus je dle něj typický pro všechny demokracie, neznamená to tedy, že by se s westminsterským modelem vylučoval. Konsociační demokracii vlastní pojem „segmentovaná společnost“ Lijphart nahradil v konsensuální demokracii obecnějším „pluralitní společností“, přičemž Sartori (2001: 83, 85) upozorňuje, že pluralitní jsou v podstatě všechny demokratické společnosti.

---

²⁶ Kritizuje velkou koalici a proporcionalitu pro neakceschopnost, rozptýlení moci pro nepřehlednost, menšinové veto pro zablokování systému a zmiňuje skutečnost, že konsensuální „model“ oproti konsociačnímu „typu“ opomíná konsensus elit (Sartori 2001: 83 – 85).

Z české politologické scény je k Lijphartovu konceptu nejkritičtější Miroslav Novák. V práci *Jakou demokracií pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země* z roku 2001 podobně jako Sartori odmítá Lijphartovo upřednostňování konsensuálního modelu. „*Westminsterský i konsensuální model mají každý své výhody i nevýhody.*“ (Novák 2001: 44) Hlavní Lijphartova chyba dle něj spočívá v tom, že nebere ohled na specifika politického prostředí a společnosti země²⁷, proto metodologicky chybně užívá stále stejná kritéria (Novák 2001: 42). V důkladné analýze Novák (2001: 27-40) polemizuje s dle Lijpharta vyšší účinností, lepšími socioekonomickými výkony i vyšší volební účastí konsensuálních demokracií.

---

²⁷ „*Co je vhodné pro společnosti kulturně segmentované, není vhodné pro společnosti kulturně homogenní.*“ (Novák 2001: 49).

3. Analytická část

Tato část si klade za cíl aplikovat výše uvedenou teorii na politický systém Litvy, tedy posoudit míru konsensuálnosti, respektive většinovosti v jejím politickém systému.

Je třeba ovšem upozornit na některé problémy provázející tento pokus. Jde o aplikovatelnost konceptu na postkomunistický prostor a v souvislosti s tím „mladost“ litevské demokracie.

Na první z problémů lze reagovat tak, že současný stav Lijphartovy teorie (1999) je založen na „ideálu“ nikoli „typu“, a proto je možné jej aplikovat i do tohoto prostoru, což koneckonců sám Lijphart „doporučuje“ (viz 1991). Skutečným problémem však zůstává „mladost“ litevské demokracie, tedy skutečnost, že na rozdíl od „tradičních“ demokracií poskytuje Litva relativně omezený prostor pro zkoumání výsledků voleb a vytváření vlád. Litva je ovšem plně konsolidovanou demokracií (viz např. Kubát 2003: 20), a proto je zkoumání plně legitimní. Je ovšem třeba podotknout, že její vývoj je i nadále velmi dynamický.

Litevský politický systém bude zkoumán v období od obnovení nezávislosti do současnosti.

Kritéria pro analýzu budou odpovídat znakům obou modelů, jak byly dichotomicky popsány výše. V analýze si ovšem dovolím trochu upravit Lijphartovo pořadí kritérií, a to z důvodu logičtější návaznosti. Prvním kritériem proto bude povaha volebního systému, následovat bude stranický systém a tvorba vlád. Ostatní kritéria ponechám v „Lijphartově pořadí“.

Pro názornost vytvořím jednoduchou škálu, podle které budu konsensuálnost nebo většinovost Litvy v daném kritériu hodnotit, a to následujícím způsobem: „čistě“ konsensuální, spíše konsensuální, na pomezí obou modelů, spíše westminsterský, „čistě“ westminsterský element. Ty jednoduchým způsobem „oboduji“ („čistě“ konsensuální (+1), spíše konsensuální (+0, 5), na pomezí (0), spíše většinový (-0, 5), „čistě“ většinový (-1).

3.1. Rovina exekutivně-stranická

3. 1. 1. Volební systém

Vzhledem k tomu, že se litevský politický a ústavní systém opírá o dva fundamentální pilíře, jejichž legitimita pochází od lidu, o parlament a prezidenta, pojednám volební systém do litevského zákonodárského tělesa, *Seimasu*, a systém prezidentských voleb odděleně.

Seimas

Délka volebního období *Seimasu* je 4 roky, *Seimas* je považován za zvolený, jsou-li obsazeny 3/5 křesel (Kubát 2003).

Volební systém prodělal v období nezávislosti Litvy jisté změny, proto stručně pojednám jeho podoby.

1990

Volby do Litevské nejvyšší rady na jaře roku 1990 se konaly dvoukolovým absolutním většinovým volebním systémem ve 141 volebních obvodech při minimálně 50% volební účasti. Tento systém byl použit v námi zkoumaném období pouze pro tyto volby, po obnovení nezávislosti došlo k volební reformě (Dančák 1999: 87).

Další volby

Volební zákon byl přijat 9. července 1992 a je výsledkem kompromisu mezi zastánci poměrného a většinového volebního systému, jelikož vytváří smíšený volební systém, přičemž klasifikace Cabady a Ženíška (2003: 129) jej označuje za *Mixed Member Majoritarian*, klasifikace Blaise a Massicotta pak za navrstvující smíšený systém, řadí se do skupiny smíšených systémů nezávislé kombinace (Cabada, Ženíšek 2003: 33–34).

Z celkového počtu 141 poslaneckých křesel je 71 obsazováno v nominální úrovni a 70 v úrovni kandidátních listin.

Většinová složka tedy obsazuje 71 křesel, které se rozdělují v jednomandátových volebních obvodech.

Ve volbách 1992 a 1996 byl použit dvoukolový absolutní většinový systém. Mandát získal ten kandidát, který obdržel více než 50% hlasů, nepodařilo-li se to ani jednomu

z kandidátů, postupovali dva nejúspěšnější do druhého kola, v němž stačila prostá většina hlasů při 40% volební účasti (Dančák 1999: 90–91).

Roku 2000 však došlo k volební reformě, která zaváděla relativní většinovou volbu v jednom kole, zvítězil ten kandidát, který získal prostou většinu hlasů při minimálně 40% volební účasti (Cabada, Ženíšek 2003: 129, Dančák, Kubát 2004: 19).

Další, v současnosti platná změna většinové složky volebního systému byla provedena pro volby 2004. Volební systém „se vrátil“ k absolutnímu většinovému systému, ovšem s jistými úpravami. Opět platí podmínka minimálně 40 % volební účasti, vítězem se stává ten kandidát, který získá nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů. Zúčastní-li se ovšem voleb méně než 40 % voličů, vyhrává ten, kdo získá většinu, ne však méně než 1/5 hlasů. V případě, že se voleb zúčastní potřebný počet voličů a přitom nikdo nezíská nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů, či v případě nedostatečné účasti nikdo nezíská zmíněnou 1/5 hlasů, koná se druhé kolo. Do něho postupují dva nejúspěšnější kandidáti a zde již není stanoven limit minimální účasti (Šedo 2007: 49, čl. 88 Lietuvos Respublikos Seimo Rinkimų Įstatymas).

70 poslaneckých postů je voleno proporčním volebním systémem v jednom volebním obvodu, jímž je území celé Litevské republiky. Zde předkládají strany a politická hnutí své kandidátky, přičemž kandidáti, kteří získali parlamentní křeslo v jednomandátových volebních obvodech, jsou z kandidátních listin „vypuštěni“. Aby byly výsledky považovány za platné, musí se voleb zúčastnit minimálně 25% oprávněných voličů. Pro přepočítání hlasů na mandáty se zde používá Hareova kvóta s metodou největšího zbytku. Politické strany a hnutí musí překročit pětiprocentní volební práh²⁸, koalice pak 7% (Waisová 2004: 123-124).

Lítevští voliči tedy disponují dvěma hlasy, jedním v úrovni kandidátních listin²⁹ a jedním v nominální úrovni v příslušném volebním obvodu.

Ve vývoji volebního systému tedy vidíme, že zatímco proporční složka voleb se měnila „pouze“ na úrovni volebních prahů, případně v možnosti preferenční hlasování, většinová složka prodělávala výrazné změny. Ve volbách 1992 a 1996 zde bylo voleno absolutně většinovým dvoukolovým způsobem, volby 2000 pak zavedly relativní většinovou jednokolovou volbu a od roku 2004 je užíván modifikovaný absolutní většinový systém.

---

²⁸ Pro volby 1992 byla klauzule stanovena na 4% a nevztahovala na strany národnostních menšin.

²⁹ Od roku 2000 disponují voliči pěti preferenčními hlasy (Cabada, Ženíšek 2003: 129).

Prezidentské volby

Prezidentské volby pojednám skutečně stručně, neboť Lijphart (1999: 159-160) prezidentskou volbu považuje za svojí logikou vždy odpovídající westminsterskému modelu.

System prezidentských voleb na Litvě je absolutně většinový dvoukolový. Zvolen je ten kandidát, který získá nadpoloviční většinu hlasů, přičemž volební účast musí být alespoň 50%. Pokud není tato podmínka splněna, je zvolen ten kandidát, který získal většinu hlasů, ale nesmí to být méně než 1/3 hlasů všech oprávněných voličů. V případě, že nedojde ke zvolení žádného z kandidátů, koná se druhé kolo, do něhož postupují pouze dva nejúspěšnější kandidáti. Prezidentem se stává ten, který získá prostou většinu odevzdaných hlasů (Dančák, Kubát 2004: 192).

Měření dis/proporcionality

Pro Lijpharta ovšem není deskripce volebního systému dostačující, proto uvažuje míru disproporcionality daného volebního systému, kterou měří pomocí Gallagherova indexu. Vzhledem ke složitosti takovýchto výpočtů jsem se ovšem rozhodla jej nevyužít. Přispívá k tomu i skutečnost, že problematika dis/proporcionality litevského volebního systému je v české politologické literatuře skutečně podrobně rozebrána³⁰, proto pouze shrnu základní body.

Efektorem většinové složky je nadreprezentování vítězné strany. Na druhé straně však dle Ženíška (2004: 49) systém zajišťuje zastoupení výrazných politických osobností, a to bez ohledu na skutečnost, že zastupují marginální stranické subjekty.

Proporcionální část pak zajišťuje zastoupení parlamentních stran bez výraznějších rozdílů, Hareova formule i metoda největších zbytků jsou jedny z nejproporčnějších metod, k tomu přispívá i velikost volebního obvodu (celé litevské území). Disproporčně naopak působí volební klauzule (Matoušková 2004: 39, Šedo 2007: 169).

Matoušková (2004: 44-45) do svého zkoumání zahrнула i Lijphartův index disproporcionality³¹ a konstatuje, že hodnota nepoměru mezi počtem hlasů a získaných mandátů je vysoká. Obecně je oběma částmi volebního systému zvýhodněna nejúspěšnější strana, méně úspěšné strany ztrácejí proti ideální proporcionalitě, ať již kvůli nedosažení klauzule, nebo právě kvůli menší úspěšnosti ve většinové složce (Šedo 2007: 169-170).

Pro přiřazení na ose westminsterská-konsensuální demokracie bych se v případě volebního systému Litvy přikláníla k hodnocení „na pomezí“ (0), a to z toho důvodu, že

---

³⁰ viz Šedo 2007: 169–179 či Šedo 2006.

³¹ více viz Matoušková 2004: 39–45.

volební systém do *Seimasu* je smíšený a poměr většinové a proporční složky je přibližně 50:50³². Z hlediska výstupů je převážně většinový, ale vzhledem ke skutečnosti, že nenaplnuje Lijphartem westminsterské demokracii „přisouzený“ systém *FPTP*, hodnotila bych jej jako spíše většinový (-0,5). Přidáme-li skutečnosti že druhým reprezentantem lidu na Litvě je přímo volený prezident, jehož volba je maximálním možným způsobem disproporční, lze to pochopit jako jistý posun do westminsterské části osy, Litvu v tomto bodě proto hodnotím jako **spíše westminsterskou** (-0,5) demokracii.

3. 1. 2. Stranický systém

Vzhledem ke skutečnosti, že časově je tato práce omezena na období po obnovení nezávislosti Litevského státu, lze úvodem pouze konstatovat, že rodící se stranický systém od sklonku 80. let minulého století do určité míry navázal na stranický systém meziválečné Litvy.³³

V souladu s prací Víta Hlouška (2005: 554) rozdělím zkoumané období vývoje stranického systému na tři období: (1) 1986-1992, (2) 1992-1999 a (3) od roku 2000.

1986-1992

V tomto období se v souvislosti s litevským emancipačním a demokratizačním procesem začínají vytvářet základy stranického systému, přičemž klíčovým tématem se stává obnovení nezávislosti Litvy. Objevují se zde dvě dominující síly, jednak transformující se LKP, jednak *Sajūdis*, který byl představitelem všelidového hnutí, které sdružovalo celou řadu politických proudů.

V průběhu tohoto období ovšem *Sajūdis* erodoval, změny ale probíhaly i v rámci LKP, v prosinci 1989 se oddělila od KPSS³⁴ a o rok později se přejmenovala na LDDP. Význam ostatních, nekomunistických stran byl nepatrný a tyto strany *de facto* závisely na *Sajūdisu* (příkladem uveďme LDP či LKDP).

---

³² S drobných vychýlením ve prospěch většinové volby, což je zřejmě způsobeno snahou obdržet lichý počet poslanců, umožňující snadnější tvorbu většin (Cabada, Ženíšek 2003: 128-129).

³³ K problematice meziválečného stranického systému viz Hloušek 2002 či Hloušek 2005: 553-557.

³⁴ V této době také došlo ke zrušení ústavního článku o vedoucí úloze komunistické strany, a tudíž ke vzniku pluralitního stranického systému (Hloušek 2005: 559).

První fázi vývoje litevského stranického systému tedy charakterizuje historicky determinovaná bipolarita³⁵, kdy na jedné straně byl pól podporující nezávislost a na druhé straně pól proti nezávislosti. Před volbami 1992 se ovšem již systém politických stran více fragmentoval a polarizoval (Dančák 1999: 87-88, Hloušek 2005: 558-559).

1992-1999

„*Founding elections*“ vyhrála postkomunistická levice LDDP³⁶ se 73 křesly, dezintegrace *Sajūdisu* se projevila ziskem pouhých 30 mandátů.

Volby konané na podzim 1996 znamenaly politickou změnu v zemi. Jednoznačným vítězem se stalo pravicové uskupení TS-LK se ziskem 70 křesel (Dančák 1999: 102, 112). Výsledky voleb 1992 a 1996 znázorňují tabulky 4 a 5.

Během 90. let zde tedy byla patrná tendence dvoupólového vícestranického formátu mezi pravíci – *Sajūdisem*, resp. TS-LK a LKDP (LPKTS) na jedné straně a levíci – LDDP na straně druhé. V závěru 90. let se ovšem stranický systém začal tříštit a rostla voličská fluktuace.

Za použití Sartoriho terminologie jednalo o multipartismus umírněný, nikoli extrémní, antisystémové strany se zde nevyskytovaly.

Od roku 2000

Výrazná volatilita vedla v parlamentních volbách 2000 k oslabení či dokonce v některých případech k úplnému propadu tradičních stran. Toto ve spojení se stranickou fragmentací determinovalo změny formátu litevského stranického systému. Novým charakteristickým znakem se stala jednak koaliční politika, jednak tendence k personalizaci politiky³⁷. Úprava volebního systému (viz výše) nepřinesla očekávaný efekt, množství uskupení zastoupených v parlamentu se nesnížilo, ale dokonce zvýšilo.

Vítězem se stala nová Brazauskasova Sociálnědemokratická koalice³⁸, druhý skončil LLS a třetí NS- LS (více viz tabulka 6). Charakteristickým rysem se stal vstup nových hráčů na parlamentní půdu, který od roku 2000 provází každé volby. Důkazem toho jsou výsledky voleb 2004, v nichž zvítězila populistická DP (více viz tabulka 7). Letošní podzimní volby vyhrála TS-LDK následovaná PES (více viz tabulka 8).

---

³⁵ Někdy po odtržení LKP od KPSS charakterizovaná jako trojúhelník, jehož vrcholy tvořily *Sajūdis*, LKP a KPSS (Dančák 1999: 88).

³⁶ Jednalo se o první návrat postkomunistů k moci v celé střední a jihovýchodní Evropě (Hloušek 1999: 106).

³⁷ Dobrým příkladem je Palauskasova NS či Paksasova LLS (Hloušek 2005: 562-563).

³⁸ Tvořená LDDP, LSDP, LRS a NDP- bývalá LMP (Cabada, Ženíšek 2003: 131).

Z výše uvedeného vyplývá, že litevský stranický systém prošel a prochází dynamickým vývojem, který s sebou nutně nese rysy jako nestálost, rychlé nebo jednorázové úspěchy nových stran, změny názvů, rozpady či naopak slučování stran apod. K tomu se přidává rys silné volatility litevského elektorátu. Tím se stranický systém Litvy nikterak nevymyká z vzoru ostatních postkomunistických zemí.

Z hlediska Blondelovy typologie by jej bylo možné označit za multipartismus bez dominantní strany. Přes značné tříštění i množství stran se stále jedná o Sartoriho umírněný pluralismus, proto je z této části kritéria je Litva konsensuální demokracií.

Pro Lijpharta (1999: 65-74, 78-87) jsou však při zkoumání stranického systému podstatné další dvě proměnné, a to počet efektivních stran a množství konfliktních linií.

Při uvažování tzv. efektivního počtu stran využiji zkoumání Jakuba Šeda, který se touto problematikou podrobně zabýval. Efektivní počet stran určuje, stejně jako Lijphart, pomocí Laakso/Taageperova indexu, tyto hodnoty jsou zachyceny v tabulce č. 9. Z počtu efektivních stran je zřejmé, že jejich množství stoupá a opět se potvrzuje teze o multipartismu.

Stejně jako v ostatních zemích postkomunistického areálu i na Litvě hrála na počátku transformace klíčovou roli linie, kterou by bylo možné označit jako konfliktní linii mezi komunistickým režimem a antirežimní opozicí (LKP vs. *Sajūdis*) resp. v případě Litvy linie prosazování ne/závislosti země (*Sajūdis*, LKP vs. KPSS).

Od voleb 1992 ovšem hraje prim socioekonomická *cleavage*³⁹, důležité strany se profilují na pravolevém spektru. Na tomto základě se LSDP profiluje jako levice, NS jako levý střed, MKDS, LVP, LCS a LDP (původně LLS) jako pravý střed a TS-LK a LKD (LKDP+KDS) jako pravice. Populistická DP kombinuje jak prvky levicové, tak pravicové.

Jistou, byť oproti dominující socioekonomické málo významnou, roli hraje linie město-venkov, ta ovšem dle Hlouška působí spíše na rovině voličské obce než ve vlastním stranickém systému, na této linii se profilovala LVP, resp. VNDS (dnes LVLS) (srov. 2005: 569).

Vzhledem k tomu, že Litva je (na pobaltské poměry) dosti homogenním státem, mají strany etnických menšin omezený vliv, významnější byla v 90. letech LLeS (později LLRA), ostatní strany byly a jsou marginální (LRS).

---

³⁹ Být ta je v postkomunistických zemích specifická. Ovšem nutno dodat, že dle L. Kopečka (2005: 28) se již tato linie na Litvě blíží socioekonomické *cleavage* v západoevropském smyslu.

Jistým specifikem je jednak úspěch LPKTS v 90. letech, v podstatě *single-issue party*, resp. zájmové skupiny obětí komunistického režimu, reflektující do jisté míry konfliktní linii anti/komunismus, jednak LMP, kterou lze chápat jako nositelku levicového politického feminizmu (Hloušek 1999: 115).

Litevský stranický systém lze hodnotit jako multipartimus, proto jej lze jednoznačně přiřadit ke konsensuální demokracii, ovšem vzhledem ke skutečnosti, že hlavní a převažující konfliktní linií je linie socioekonomická, která tedy tento systém posunuje více k westminsterské demokracii, bych se přikláběla k hodnocení Litvy v tomto bodě jako **spíše konsensuální** (+0, 5).

3. 1. 3. Utváření vlád

První čtyři litevské vlády od deklarace nezávislosti 11. března 1990 byly širokými koalicemi, na kterých se podílel *Sajūdis*, LKDP a LKP, resp. LDDP (Lietuvos Respublikos Vyriausybė). Rozsáhlost těchto koalic můžeme připsat tranzici a okolnostem po obnovení nezávislosti (ústavní provizorium, tlak ze strany SSSR apod.).

Jako relevantní se tak pro naše zkoumání jeví až vlády po *founding elections* 1992.

1992-1996

V parlamentních volbách 1992 zvítězila postkomunistická LDDP, která získala většinu v parlamentu, a tudíž poté sestavila pevnou jednobarevnou vládu v čele s premiérem B. Lubysem. Po prezidentských volbách ho nahradil A. Šlezevičius, ovšem podezření z korupce v souvislosti s krachy bank v roce 1996 způsobilo pád jeho vlády, a tak opět jednobarevnou vládu LDDP dovedl k parlamentním volbám L. M. Stankeničius (Dančák 1999: 97-105, Hloušek 2005: 560-561).

1996-2000

Po vítězství ve volbách 1996 vytvořil TS-LK středopravou koalici společně LKDP, neformální podporu měla tato vláda u LCS⁴⁰, v jejím čele stanul Gediminas Vagnorius (Hloušek 1999: 108).

---

⁴⁰ Později vstoupila do vlády (Řiháková 2006: 31).

Ovšem po negativních dopadech ruské finanční krize na litevskou ekonomiku prezident Adamkus oficiálně deklaroval svoji nedůvěru premiérovi a ten i přes to, že *Seimas* jeho kabinetu nevyjádřil nedůvěru, v květnu 1999 rezignoval. Po krátkém intermezzu úřednické vlády pod vedením I. Degutienė byl jmenován ze stejných stran utvořený kabinet pod vedením R. Paksase, ten ovšem kvůli krizi ohledně prodeje litevské rafinérie rezignoval a na konci roku 1999 byl jmenován byl kabinet A Kubiliuse, ovšem bez LCS (Řiháková 2006: 36–38).

2000–2004

V parlamentních volbách 2000 žádná z politických stran nezískala většinu křesel, vítězná Brazauskasova levice v důsledku povolebních koaličních jednání odešla do opozice a prezident Adamkus na post premiéra nominoval R. Paksase, lídra koalice „Nová politika“ složené z pravo- a levostředových stran liberální provenience (LLS, NS, LCS, MKDS), jež posléze vytvořil menšinovou vládu.

Posílená LSDP tuto koalici napadala a spolu s problémy a neshodami uvnitř koalice samé to vedlo v létě 2001 k odstoupení Paksasova kabinetu.

Novou vládu vytvořila LSDP spolu s NS a vedl ji A. Brazauskas, jednalo se o minimální vítěznou koalici (Hloušek 2005: 564).

2004–2008

Po volbách na podzim 2004 byla sestavena vláda za účasti levicových a centristických formací, vítězná DP, dále LSDP, NS a VNDP. Svoji logikou toto seskupení odpovídalo nadbytečné koalici. V červnu 2005 byl z vlády odvolán V. Uspaskich (DP) a o rok později vládní členové DP podali demisi, v důsledku těchto událostí Brazauskas rezignoval.

Další vládu sestavil sociální demokrat G. Kirkilas, ovšem bez účasti DP, jednalo se proto o menšinovou vládu, která se opírala o neformální podporu TS-LK. Ta přivedla zemi k letošním podzimním parlamentním volbám (Řiháková 2006: 47–48).

2008

Po letošních podzimních volbách prezident Adamkus nominoval na premiéra předsedu vítězného TS-LKD A. Kubiliuse, který sestavil vládu, kde participují ministři TS-LKD, TPP, LRLS a LiCS. Tato vláda svojí logikou proto odpovídá nadbytečné koalici (Parties and Elections – Lithuania).

Jednotlivé vlády spolu s hodnocením „westminsterovosti“ či „konsensuálnosti“ jsou znázorněny v tabulce č. 10.

Z výše uvedeného i z tabulky na první pohled vyplývá, že sestavování vlád se stává obtížnějším, zatímco v 90. letech vznikaly jednobarevné vlády či minimální vítězné koalice, po roce 2000 vznikají menšinové kabinetní či nadbytečné koalice. S jistou mírou zobecnění na první pohled může působit, jako kdyby Litva „konsensuálněla“. Sestavování vlád, které odpovídají konsensuální logice (menšinových či nadbytečných koalic) bych však považovala spíše za výsledek momentální situace, nikoli, jak to předpokládá Lijphart, za cílenou snahu o zahrnutí co nejširšího množství aktérů do rozhodovacího procesu.

Z tohoto hlediska bych Litvu jednoznačně hodnotila v období 90. let jako „spíše“ westminsterskou, po roce 2000 pak jako „spíše“ konsensuální. Celkově bych proto uzavřela, že v tomto bodě Litva stojí **na pomezí** obou modelů (0).

3. 1. 4. Vztah exekutivy a legislativy

Zkoumání vztahu mezi legislativou a exekutivou zakládá Lijphart na délce trvání kabinetů, přesto považují za přínosné nejprve uvést institucionální nastavení tohoto vztahu.

Legislativní moc představuje na Litvě unikamerální *Seimas*, zatímco exekutiva je dualistická, je rozdělena mezi vládu a prezidenta. Kvůli specifickému, silnému postavení prezidenta⁴¹, pojednám jejich vztahy se *Seimase*m odděleně.

Vláda

Vláda je politicky odpovědná, přičemž tato politická odpovědnost⁴² vůči zákonodárnému sboru se projevuje jednak během procesu vzniku nové vlády, jednak v průběhu celého jejího funkčního období.

Premiéra sice jmenuje a odvolává prezident republiky, ovšem se souhlasem *Seimasu*. Prezident navrhuje kandidáta a ten musí být *Seimase*m schválen, ve výběru kandidáta není prezident sice omezen, ale obvykle nominuje předsedu v parlamentních volbách nejúspěšnější

---

⁴¹ Litva se blíží poloprezidencialismu, ten je výsledkem kompromisu mezi zastánci prezidencialismu a parlamentarismu a při výběru tohoto uspořádání zde svoji roli nepochybně sehrál historický vývoj (Dančák, Kubát 2004: 182). Pro více informací o faktickém fungování litevského poloprezidencialismu lze doporučit bakalářskou práci Zuzany Řihákové (2006: 29-50).

⁴² Ústavní odpovědnost nenese (Kubát 2003: 59).

strany. Po schválení většinou hlasů *Seimasu* prezident kandidáta jmenuje premiérem a pověří sestavením vlády. Je-li kandidát *Seimasem* odmítnut, musí být navržen jiný.

Ministry také jmenuje a odvolává prezident republiky, ale na návrh premiéra. Nově jmenovaný premiér musí do 15 dní představit parlamentu složení kabinetu, jež bylo předtím akceptováno hlavou státu. Kromě toho seznamuje *Seimas* s vládním prohlášením⁴³, přičemž žádá o vyslovení důvěry. Důvěru mu parlament uděluje většinou přítomných poslanců.

Seimas může kdykoli během funkčního období udělit premiérovi, vládě nebo jednotlivému ministrovi votum nedůvěry, přičemž je nutná absolutní většina hlasů všech poslanců (čl. 101 LRK).

Vyslovení nedůvěry automaticky znamená demisi vlády, resp. ministra, přičemž demise premiéra znamená demisi celé vlády.⁴⁴ O opětovné vyslovení důvěry musí vláda požádat i v situaci, když se během funkčního období kabinetu změní více než polovina ministrů (Dančák, Kubát 2004: 183–189, Pytlík 2002: 113, 117).

Poslanci mohou vznášet na premiéra i ministry dotazy a na základě žádosti minimálně 1/5 poslanců interpelovat členy vlády (čl. 61 LRK).

Na druhé straně i vláda má kompetence ve vztahu k parlamentu, poté, co jí *Seimas* vyslovil nedůvěru, je oprávněná požádat prezidenta republiky o rozpuštění parlamentu (viz níže).

Prezident

Prezident nese ústavní odpovědnost, a to před *Seimasem* v případě porušení Ústavy, slibu nebo spáchání trestného činu⁴⁵, přičemž rozhodnutí v této věci musí být přijato 3/5 většinou všech poslanců. Prezident sice obecně není politicky odpovědný, ale Ústava připouští možnost vypsání předčasných prezidentských voleb parlamentem, a to v situaci, kdy prezident rozpustí parlament a vyhlásí předčasné parlamentní volby, pak má nově zvolený parlament pravomoc do 30 dnů ode dne konání voleb vyhlásit 3/5 většinou všech poslanců předčasné prezidentské volby.⁴⁶

---

⁴³ V případě, že jej *Seimas* nepřijme, je premiér povinen představit nový program do 15 dnů (Pytlík 2002: 113).

⁴⁴ Demisi členů vlády přijímá prezident.

⁴⁵ Ojedinělým fenoménem bylo zbavení funkce prezidenta R. Paksase, neboli zahájení procesu exekvování ústavní odpovědnosti prezidenta. Bylo mu kladeno za vinu hrubé porušení Ústavy a ohrožování národní bezpečnosti státu, a to v souvislosti s jeho kontakty s podsvětím. Po vyšetřování byl Paksas dne 6. dubna 2004 parlamentem zbaven funkce (Dančák, Kubát 2004: 184-185, Řiháková 2006: 43-44).

⁴⁶ Setkáváme se zde s ne zcela obvyklým prvkem politické odpovědnosti prezidenta, který jej sice oslabuje, jeho praktická realizace je ovšem málo pravděpodobná (Dančák, Kubát 2004: 186).

Prezident je oprávněn účastnit se zasedání *Seimasu*, disponuje zákonodárnou iniciativou a významné je také jeho každoroční předstoupení před *Seimas* s projevem o stavu státu.

Jako nedůležitější se ovšem jeví pravomoc hlavy státu rozpouštět za určitých okolností legislativní orgán. Tak může prezident učinit, pokud ho o to požádá vláda, které *Seimas* vyjádřil nedůvěru, nebo pokud *Seimas* v průběhu 30 dnů od předložení vládního prohlášení nové vlády nepřijme v této věci usnesení, nebo pokud do 60 dnů od předložení tohoto prohlášení s ním dvakrát nevysloví souhlas. Zkrácení funkčního období *Seimasu* z vůle prezidenta je však vyloučeno, pokud neuplynulo alespoň šest měsíců od konání předchozích předčasných parlamentních voleb nebo pokud zbývá do konce kadence hlavy státu méně než šest měsíců (Dančák, Kubát 2004: 183, Javůrek 2008: 95).

Délka trvání kabinetů

Lijphartovo (1999: 129-131) měření vztahu mezi exekutivou a legislativou vychází především ze zjišťování tzv. *cabinet duration*, tedy z průměrné délky trvání vlád.

V případě Litvy bych tento způsob nedoporučovala, a to především kvůli specifičnosti postkomunistické politiky, která v sobě nutně určitý stupeň nestability zahrnuje, druhým důvodem pak je skutečnost „jisté obměny“ vládních kabinetů po prezidentských volbách⁴⁷.

Přesto, pokud bychom tu to proměnnou měřili, zjistili bychom, že průměrná délka vlád je pouze něco přes jeden rok (v současnosti má Litva patnáctou vládu). Tato skutečnost by dle Lijpharta indikovala slabé postavení vlády vůči *Seimasu*. K pádu vlád ovšem docházelo i v období silných jednobarevných vlád LDDP (1992–96), což dokazuje, že užití *cabinet duration* je pro aplikaci na Litvu nevhodné.

Rozhodnutí v rámci tohoto kritéria není jednoznačné, a to díky specifičnosti litevského poloprezidencialismu. Ve vztahu prezidenta a *Seimasu* zřetelně dominuje prezident, Litva se zde kloní k westminsterské demokracii. Vztah mezi vládou a *Seimasem*, bych považovala spíše za vyvážený, tedy odpovídající konsensuální logice. Celkově proto lze konstatovat, že Litva v tomto bodě stojí na **pomezí** obou modelů (0).

---

⁴⁷ Tato skutečnost si zaslouží komentář. Článek 92 LRK hovoří o tom, že vláda podává rezignaci do rukou prezidenta po parlamentních a prezidentských volbách, což by opravňovalo prezidenta navrhnout nového premiéra. V roce 1998 však Ústavní soud reinterpretoval Ústavu tak, že rozlišil mezi „rezignací“ (po parl. volbách) a „navrácením pravomocí“ (po prez. volbách). Při navrácení pravomocí je prezident povinen jmenovat stejného premiéra (Javůrek 2008: 95, více viz Řiháková 2006: 26–27, 35–36).

3. 1. 5. Organizace zájmových skupin

Historické zkušenosti Litvy se velice negativně promítly jednak do fungování zájmových skupin, jednak do vnímání zprostředkování zájmů veřejností.⁴⁸ Litevská veřejnost tak nemá velkou důvěru v zájmové skupiny a jejich fungování (Tauber 2004: 177)

Obecně lze konstatovat, že současná zkušenost Litvy s demokracií je již téměř dvacetiletá, ale systém zájmových skupin jako pevná součást politického uspořádání stále funguje velice obtížně (Hrebenar, McBeth, Morgan 2008: 54–55, 63).

V důsledku omezených možností zkoumání zájmových skupin na Litvě (srov. Thomas, Hrebenar 2008: 7-8) tuto část práce omezím na dvě provedená zkoumání.

Skutečně podrobnou analýzu fungování tripartitních institucí v Pobaltí provedl Sturle Jensen (2003: 55-59, 97) , proto odkáži na jeho práci a omezím se na konstatování, že Litva má celkem deset tripartitních rad na centrální úrovni, ale z hlediska postavení je nelze považovat za příliš silné. Také vliv odborů je malý, což způsobuje i jejich malá členská základna⁴⁹. Na základě Jensenových (2003: 69, 98) výzkumů lze dodat, že centralizace zájmových skupin je na Litvě slabá, prvky korporativismu na Litvě jsou dosud relativně málo zastoupeny, Jensen (2003: 148) ovšem nevylučuje možné posílení.

V souvislosti se snahou o co nejmenší zásahy státu do fungování občanské společnosti se zde tedy částečně rozvinul pluralismus zájmových skupin. To dokazuje i zkoumání, které provedli R. J. Hrebenar, C. H. McBeth a B. B. Morgan (2008: 62) zabývající se realitou fungování zájmových skupin a lobby na Litvě, závěrem pak konstatují, že litevský systém zájmových skupin lze označit jako „*omezený pluralismus*“ či „*primitivní pluralismus*“, jelikož zájmové skupiny příliš neparticipují na politice a pokud ano, tak ne příliš efektivně. I tito autoři tedy tvrdí, že nekorporativistické prvky se zde příliš neobjevují.

Výše uvedené by mělo naznačovat, že Litvu by vzhledem k omezeným prvkům korporativismu bylo možné řadit spíše do westminsterské části osy, ovšem vzhledem k tomu, že systém zájmů je na Litvě obtížné charakterizovat pro jeho slabost a neuspořádanost, nechám tento bod otevřený a nebudu jej v celém zkoumání brát v potaz.

---

⁴⁸ Fungování organizací v sovětských dobách jako pomocníků plnění rozhodnutí Strany vedlo k obrannému postoji vůči skupinovým seskupením (Tauber 2004: 177).

⁴⁹ viz Padgett 2000: 78.

3. 2. Rovina federálně-unitární

3. 2. 1. Unitární a centralizovaná versus federální a decentralizovaná vláda

První bod na federálně-unitární dimenzi Lijphart rozděluje do dvou proměnných, jednak míry unitárnosti, jednak stupně centralizace.

První je snadné zhodnotit, neboť tato skutečnost bývá většinou ústavně zakotvena. V případě Litvy lze konstatovat, že Ústava to sice výslovně nedeklaruje, ale Litevská republika je unitárním státem⁵⁰.

Otázka centralizace je složitější. Samosprávou a místní správou se zabývá X. oddíl Ústavy, struktura a postavení samosprávy je zároveň věnován samostatný zákon *Lietuvos Respublikos Vietos Savivaldos Įstatymas* (LRVSI), administrativnímu členění pak *Lietuvos Respublikos Teritorijos Administracinių Vienetų ir Jų Ribų Įstatymas* (LRTAViRĮ)⁵¹.

Po obnovení nezávislosti představovala výstavba regionálních struktur úplné novum a tato část politického systému se značně vyvíjela, nutné je ovšem dodat, že tento proces není jednoduchý a dosud jej nelze považovat za dovršený (Tauber 2004: 183-184).

Administrativně-územní struktura Litvy je třístupňová (*apskritys, savivaldybės, seniūnijos*)⁵², přičemž *apskritys* jsou součástí státní správy⁵³, úplná samospráva funguje pouze na úrovni *savivaldybės*, případně *seniūnijos* (Dančák, Kubát 2004: 190). Jednotlivé územní jednotky mohou být tvořeny i rušeny parlamentem na návrh vlády (čl. 6, 7, 8 LRTAViRĮ).

Apskritys

Litva rozdělena do 10 *apskritys*, v jejichž čele stojí *Apskritis viršininkas*, který je jmenován vládou a jehož hlavním úkolem je kontrola samosprávy, především *savivaldybės* (Dančák, Kubát 2004: 190, Tauber 2004: 183).

⁵⁰ Tauber (2004: 183) zmiňuje, že rozhodnutí stát se po obnovení nezávislosti unitárním státem souviselo s omyly minulosti, nemalou měrou k tomu přispěla i sovětská praxe.

⁵¹ Původní zákony z roku 1994 prošly značnou revizí, v práci proto užívám posledních verzí zákonů, pro LRVSI z 15. 9. 2008, pro LRTAViRĮ z 28. 6. 2007.

⁵² Pojmy záměrně nepřekládám, jedná se o pojmy z jazyka litevského „těžko přeložitelné“, bylo-li by to nutné, zvolila bych okresy, obce a pojem *seniūnija* odpovídá přibližně anglickému „*eldership*“.

⁵³ Dohled na nimi tedy má vláda.

Savivaldybės a Seniūnijos

Výše uvedené *apskritis* se člení na 60 *savivaldybės*⁵⁴. Ty jsou skutečně nejdůležitějšími nezávislými samosprávnými, státním institucím nepodléhajícími⁵⁵ jednotkami.

Mohou mezi nimi být identifikovány tyto tři typy: (1) 43 *rajono savivaldybės*, (2) osm *miesto savivaldybės* a (3) devět zbývajících⁵⁶. Tyto jednotky se dále člení na *Seniūnijos*, což jsou nejmenší administrativní jednotky, které zavedla úprava zákona LRVSĮ z roku 2000, těchto jednotek je 546, v jejich čele stojí *Seniūnaitis*, případně rada. Tyto jednotky jsou finančně závislé na *savivaldybės*⁵⁷.

Strukturu orgánů vlastních samospráv tvoří zastupitelstvo, starosta, rada a kontrolor. Zastupitelstvo je voleno v přímých a všeobecných volbách, starostové jsou voleni nepřímo, zastupitelstvy z řad jejich členů, a to tajnou volbou, přičemž zvolen je ten, který získá většinu hlasů všech členů zastupitelstva. Starostové také mohou být zastupitelstvem odvoláni v případě, že to navrhne třetina členů zastupitelstva a většina souhlasí (čl. 20 LRVSĮ).

Kontrolor a rada samosprávy jsou také jmenováni zastupitelstvem. Rada je kolegiálním výkonným orgánem, který může či nemusí být sestaven (Dančák, Kubát 2004: 190).

Pro naše zkoumání je ovšem relevantní spíše rozsah pravomocí samosprávy. Zde lze konstatovat, že lokální samospráva Litvy je obdařena opravdu širokou autonomií a je finančně nezávislá. Ústava zaručuje jednotkám vlastní příjem a možnost v rámci zákonem vymezených podmínek vybírat vlastní daně (čl. 121 LRK), přičemž touto kompetencí disponuje zastupitelstvo jakožto obecně hlavní rozhodovací instance samosprávy, ta dále vypracovává, schvaluje rozpočet a kontroluje jeho plnění. Jednotkám obecně náleží realizace správních aktů, jsou také zodpovědné za obecní policii a jiné prováděcí orgány, mimořádné úkoly na ně mohou být přeneseny pouze skrze zákon (všechny kompetence rozebírá II. oddíl LRVSĮ).

Pozici starosty lze hodnotit jako nadmíru silnou, jednak je výkonným orgánem zastupitelstva, plní ovšem také úkoly ve vztahu k vládě⁵⁸. Disponuje jakožto člen

---

⁵⁴ Reformní zákon z roku 2000 jejich počet upravil, původně existovalo 56 těchto jednotek (44 okresů -nikoliv ve smyslu *apskritis* a 12 měst) (Girnius 2002: 60-61, Tauber 2004: 183).

⁵⁵ Jejich kontrola státem je zajištěna skrze *Apskritis viršininkai*, kteří mohou pouze kontrolovat, zda-li je jejich chování v souladu s Ústavou a zákony.

⁵⁶ Vznikly úpravou z roku 2000.

⁵⁷ Mají v kompetenci správu chodníků, silnic, zeleně, vedení záznamů o obyvatelích apod. (čl. 32 LRVSĮ). Jejich vytvoření znamená zřejmě snahu přiblížit samosprávu „blíže“ k občanovi. Vzhledem k jejich podřízenosti *savivaldybės* se o nich více nezmiňuji.

⁵⁸ Je orgánem samosprávy i státní správy (Dančák, Kubát 2004: 190).

zastupitelstva jednak legislativní mocí, jednak exekutivní mocí. Slovy Taubera (2004: 183-184) tak spojuje funkce regionálního „*presidenta, předsedy parlamentu a šéfa vlády*“.

Rada, pokud byla utvořena, je rovněž výkonným orgánem a může plnit úkoly spjaté s hospodařením samosprávy, nad níž spravuje dozor kontrolor (Dančák, Kubát 2004: 190, čl. 27 LRVŠ).

Lokální jednotky mají právo spolčovat se do obecních společenství, na tomto základě bylo také založeno spojení litevských samospráv (*Lietuvos savivaldybių asociacija*), které je, použijeme-li slova Joachima Taubera „*stále silněji hlásnou troubou obcí proti centrální moci*“ (Tauber 2004: 184).

Centrální vláda má pravomoc v přesně vymezených případech samosprávu zbavit úřadu a jednotky „přímo“ řídit, to ovšem platí pouze v případech, kdy může být fungováním samospráv narušena Ústava nebo integrita litevského státu, případně v situaci, kdy zastupitelstvo nezasedá či v průběhu dvou měsíců nezvolí starostu. Tato „přímá“ správa může být pouze dočasná a je nutné zdůraznit, že tento zákon dosud nebyl nikdy uplatněn (Tauber 2004: 184).

Na základě dvou dichotomií – unitárnost/federalismus, centralizace/decentralizace Lijphart (1999: 189) dělí státy v zásadě do čtyř kategorií: 1. *federální a decentralizované*, 2. *federální a centralizované*, 3. *semifederální*, 4. *unitární a decentralizované*, 5. *unitární a centralizované*.

Toto dělení by mohlo s určitým zjednodušením kopírovat naši stupnici konsensuální – spíše konsensuální – na pomezí – spíše většinová – většinová.

Litvu by proto bylo možné charakterizovat jako stát unitární a na základě výše uvedeného též jako decentralizovaný, tyto skutečnosti by mohly napovídat k přiřazení ke spíše konsensuální demokracii (+0,5). Silná lokální samospráva skutečně hovoří ve prospěch decentralizace státu, čemuž napomáhá její dosavadní dynamika i rostoucí perspektiva. Na druhé straně je ale nepochybné, že Litva je skutečně výhradně unitárním státem a že samosprávné jednotky se během 90. let potýkaly v důsledku nedostatku financí s omezeným prosazováním svých kompetencí, a proto bych ji v tomto bodě „ohodnotila“ jako stojící **na pomezí** (0) s odkazem, že budoucí vývoj ukáže sílu decentralizace a případný přesun do konsensuální části osy.

3. 2. 2. Unikameralismus versus bikameralismus

Seimas

Seimas je dle čl. 55 litevské Ústavy jednokomorovým zákonodárným sborem, v němž zasedá 141 poslanců (LRK).

Legislativní moc je tedy na Litvě koncentrována v unikameralním tělese, jehož procedurální stránky řeší Jednací řád (*Seimo statutas*).

Struktura *Seimasu*

V čele *Seimasu* stojí jeho předseda, který je protokolárně po prezidentovi mužem číslo dvě ve státě, může zastupovat prezidenta a návrhy zákonů požadují před předáním hlavě státu jeho podpis. Předseda parlamentu je volen na prvním zasedání nově zvoleného parlamentu většinou poslanců, přičemž navrhnout kandidáty na tuto pozici je oprávněna minimálně 1/10 poslanců. Předseda parlamentu navrhuje své zástupce, tedy členy parlamentního prezidia, kteří poté musí být potvrzeni prostou většinou hlasů, tyto své návrhy ovšem nutně musí konzultovat se zástupci všech politických stran, tedy i těch, jež nemají v parlamentu většinu, z tohoto důvodu se do prezidia mohou dostat i zástupci opozičních stran. Předseda nebo místopředseda řídí schůze sněmovny, přičemž první schůzi po volbách zahajuje věkem nejstarší poslanec.

Každá frakce či skupina si může za každých deset jí náležících poslanců delegovat jednoho zástupce do tzv. Rady starších (*Seniūnų sueiga*), ke které zároveň patří celé parlamentní prezidium a jejímž hlavním úkolem je plánování práce *Seimasu*.

Poslanci vytvářejí poslanecké kluby s minimálně třemi poslanci a frakce čítající minimálně sedm poslanců.

Vlastní parlamentní práce však probíhá v parlamentních výborech (*komitetai*) a komisích (*komisijos*). V obou typech seskupení mají jednotlivé frakce podle principu proporcionality právo podávat návrhy (Dančák, Kubát 2004: 184, Tauber 2004: 160–164).

Obecně je fungování *Seimasu* srovnatelné s fungováním jednokomorových zákonodárných sborů v jiných zemích

Na pomyslné ose spojující konsensuální a westminsterský model lze Litvu v tomto bodě zcela jednoznačně přiřadit k „čistě“ westminsterskému modelu (-1).

3. 2. 3. Ústava

Litevská Ústava je psaná, schválena byla referendem dne 25. října 1992, vyhlášena 6. listopadu 1992 a podle článku 150 je tvořena vlastní Ústavou, Ústavním zákonem o litevském státě z 11. února 1991, Ústavním aktem o nepřístupování Litevské republiky k postsovětským východním svazkům z 8. června 1992 a Ústavním aktem o členství Litvy v Evropské Unii z 14. července 2004 (LRK).

Novelizací Ústavy se zabývá její XIV. článek a z hlediska typologie podmínek pro provedení změn Ústavy můžeme litevskou Ústavu zařadit mezi tzv. rigidní ústavy. Dančák a Kubát (2004: 181) jednoduše konstatují, že změna litevské Ústavy „(...) není rychlý a jednoduchý proces.“

Návrh na změnu Ústavy předkládá nejméně $\frac{1}{4}$ všech poslanců nebo 300 000 občanů.⁵⁹ O návrhu se v parlamentu musí hlasovat dvakrát, a to s odstupem minimálně tři měsíců, při obou hlasováních musí být dosaženo $\frac{2}{3}$ většiny všech poslanců. Není-li návrh schválen, je možné jej znovu předložit, ovšem nejdříve po uplynutí jednoho roku.

Některé články mohou být měněny pouze referendem. Jedná se o čl. 1 Ústavy („*Litevský stát je nezávislou demokratickou republikou.*“), jeho změna musí být schválena minimálně $\frac{3}{4}$ většinou všech litevských občanů disponujících aktivním volebním právem⁶⁰. Dále se nutnost konání ústavního referenda týká prvního oddílu „*Litevský stát*“ a čtrnáctého oddílu „*Změna Ústavy*“, zde ovšem stačí souhlas prosté většiny voličů (Dančák, Kubát 2004: 181-182, Tauber 2004: 156, LRK).

Lijphart (1999: 218-220) podél osy rigidní-flexibilní rozděluje ústavy, a to podle typu majority, kterou požadují pro změnu ústavy: (1) *větší než dvoutřetinovou většinu*, (2) *dvoutřetinovou většinu*, (3) *menší než dvoutřetinovou, ale větší než běžnou většinu* a (4) *běžnou většinu*.

Změna Litevské Ústavy požaduje dvoutřetinovou většinu, ovšem dvakrát po sobě s časovým odstupem, proto bych ji řadila na pomezí mezi supermajoritu a dvoutřetinovou majoritu, blíže ovšem k supermajoritě. Ústava je silně rigidní, což koneckonců dokazuje i malé množství změn, které doznala od svého vzniku, byla novelizována pouze pětkrát (1996, 2002, 2003, 2004, 2006), přičemž se jednalo o marginální změny, případně změny související

⁵⁹ V období výjimečného či válečného stavu je jakákoli změna Ústavy nepřipustná (LRK).

⁶⁰ Tento poměr je odvozen od výsledků plebiscitu z 9. února 1991, ve kterém se více než $\frac{3}{4}$ všech právoplatných voličů vyslovily pro nezávislost Litvy (Dančák, Kubát 2004: 181).

se vstupem do EU (Dančák, Kubát 2004: 180-181, Lietuvos Respublikos Seimas – Konstitucija).

Proto zcela bez pochyb v tomto bodě Litvu přiřazuji k „čisté“ **konsensuální demokracii** (+1).

3. 2. 4. Ústavní soud

Tento bod logicky navazuje na předcházející, vztahuje se totiž k Ústavnímu soudu, jakožto instituci „omezující“ moc zákonodárného tělesa.

Ústavní soud

Ústava Litevské Republiky zaručuje a vymezuje existenci Ústavního soudu (*Konstitucinio Teismas*) jako instituce dohlížející na právní řád, která není součástí soudní moci, nýbrž samostatným orgánem s přesně vymezenými úkoly a kompetencemi. Dle typologie ústavního soudnictví Josefa Blahože (2001: 66-67) se jedná o *specializované a koncentrované ústavní* soudnictví. Fungování ÚS je věnován VIII. oddíl LRK (čl. 102–108), vlastní statut ÚS je také předmětem zvláštního zákona (*Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Įstatymas*, LRKTĮ).

Počátkem fungování této instituce je 18. březen 1993, tedy datum prvního jmenování všech soudců ÚS (*Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Pranešimas* – 1993 m. rugpjūčio 2d.).

Struktura

ÚS se skládá z devíti soudců, jejichž funkční období je devítileté bez možnosti opětovného jmenování. Každé tři roky je obměněna jedna třetina jeho složení. Ústavní soudce vybírá a jmenuje *Seimas*, přičemž po třech návrzích na soudce mohou podávat prezident republiky, předseda parlamentu a předseda Nejvyššího soudu. V čele ÚS stojí jeho předseda, který je jmenován parlamentem na návrh prezidenta republiky z řad členů ÚS.

Během svého funkčního období jsou soudci nezávislí na jakékoli státní či jiné instituci, nesmějí vykonávat jiné úřady ani mít jakýkoli jiný příjem⁶¹, zároveň se nesmějí podílet na činnosti politických stran či organizací, řídí se pouze Ústavou a disponují imunitou.

---

⁶¹ Výjimkou jsou odměny za vyučovací, vědeckou nebo tvůrčí činnost (LRK).

Existuje ovšem jistá, dle Dančáka a Kubáta (2004: 184), neobvyklá forma ústavní odpovědnosti soudců. Ti mohou být zbaveni funkce v případě porušení Ústavy nebo spáchání trestného činu. O zbavení úřadu v takových případech rozhoduje *Seimas* 3/5 většinou všech poslanců (Tauber 2004: 182).

Pravomoci

Hlavním úkolem ÚS je dohled nad ústavností zákonů, podzákoných předpisů a právních aktů prezidenta a vlády. Zároveň je v jeho kompetenci (na požádání *Seimasu*) předložit své stanovisko, zda-li nedošlo v průběhu prezidentských či parlamentních voleb k porušení zákona o volbách, zda-li je prezident vzhledem ke svému zdravotnímu stavu schopen vykonávat funkci, zda-li je mezinárodní smlouva v souladu s Ústavou a zda-li došlo k porušení Ústavy poslanci a ústavními činiteli, vůči kterým byl zahájen proces vykonání ústavní odpovědnosti.

Právo obracet se na ÚS přísluší alespoň 1/5 všech členů *Seimasu*, prezidentu republiky, vládě a soudům (LRK, LRKTJ).

Rozhodnutí ÚS musí být většinová, přičemž musejí být přítomny minimálně 2/3 soudců. V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy. Při přezkoumávání určité právní normy je do doby, než je přijato rozhodnutí, pozastavena platnost této normy. Právní dokument neslučitelný s Ústavou nemůže být včleněn do právního řádu. Rozhodnutí ÚS jsou konečná, neodvolatelná a musejí být zveřejněna (Dančák, Kubát 2004: 189, Tauber 2004: 182).

Lijphart (1999: 226) dělí kontrolu ústavnosti podle její „síly“ na *silnou*, *středně silnou*, *slabou* a *žádnou*. Zařazení Litvy na této škále není zcela jednoznačné, ale dle kompetencí i způsobu jmenování soudců bych se přikláněla k tomu, že stojí někde na pomezí mezi silnou a středně silnou kontrolou ústavnosti, soudci jsou sice jmenováni legislativou, ovšem kromě výjimečných případů jsou neodvolatelní a rozsah kompetencí ÚS je poměrně široký.

Tato nejednoznačnost ovšem nikterak nekomplikuje přiřazení Litvy v tomto bodě na ose konsensuální-většinové demokracie. *Konstitucinio Teismas* je typickým nezávislým nositelem ústavní revize, a proto lze zcela bez pochyb Litvu v tomto bodě přiřadit k „čistě“ **konsensuální demokracii (+1)**.

3. 2. 5. Postavení Centrální banky

Litevská centrální banka (*Lietuvos Bankas*⁶²) byla zřízena *Seimasem* roku 1994, je vlastněna státem a je součástí Evropského systému centrálních bank. V Ústavě se jí zabývá XI. oddíl, věnovaný financím a státnímu rozpočtu, jejímu bližšímu fungování a procedurálním otázkám je pak věnován samostatný zákon (*Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko Įstatymas*, LRLBĮ).

Tento zákon deklaruje, že Centrální banka se řídí pouze platnou legislativou a mezinárodními smlouvami, je proto **naprosto nezávislá**. „(...) *Vláda Litevské republiky a státní instituce musí respektovat nezávislost Litevské národní banky a nepokoušet se vykonávat tlak na Litevskou národní banku a její zaměstnance při výkonu jejich povinností.*“ (čl.3 LRLBĮ, překlad MŠ)

Přesto je pro prozkoumání míry závislosti centrální banky z Lijphartova pohledu potřeba analyzovat ji důkladněji. Lijphart vychází především z výzkumů, jež provedli Cukierman, Webb a Neyapti, ti se zaměřili na tyto elementy: guvernér, úkoly banky a půjčky a úvěry (Lijphart 1999: 235-240).

Guvernér

Na úrovni tohoto kritéria jsou zvažovány tři proměnné: délka úřadu, možnost zbavení úřadu a inkompatibilita s výkonem dalších funkcí, přičemž nejméně závislý je ten guvernér, který je jmenován na dlouhou dobu (Lijphart uvádí 8 let), který v průběhu vykonávání své funkce nemůže být propuštěn a který zároveň nesmí být držitelem jiného veřejného úřadu (se zvláštním důrazem na post ve vládě). Naopak, nejvíce závislí jsou guvernéri jmenovaní na 4 roky, které je možno během výkonu funkce z vůle vlády či legislativního orgánu propustit a ti, jejichž funkce není inkompatibilní s výkonem jiné veřejné funkce (Lijphart 1999: 235).

Litevská terminologie nehovoří o guvernérovi, ale o předsedovi představenstva bankovní rady Litevské banky⁶³. Ústava otázku guvernéra řeší relativně málo. Říká pouze, že: „*Předsedu představenstva Banky Litvy jmenuje na pět let Seimas na návrh prezidenta republiky.*“ (LRK)

---

⁶² Místo dosloveného překladu *Litevská banka* či *Banky Litvy*, používám z praktických důvodů pojem Centrální banka.

⁶³ *Lietuvos banko valdybos pirmininkas*, budu používat praktičtější pojem guvernér.

Centrální banku řídí Bankovní rada, sestávající se z výše uvedeného předsedy, dvou jeho zástupců a dvou členů⁶⁴ (čl. 10 LRLBĮ).

Seimas disponuje podle čl. 12 LRLBĮ pravomocí guvernéra odvolat, přičemž toto rozhodnutí *Seimas* přijímá na doporučení prezidenta, a to v případě, že guvernéř neodpovídá požadavkům, které jsou nutné pro výkon jeho povinností, nebo bylo-li mu dokázáno hrubé provinění. Funkce guvernéra Centrální banky je dle čl. 14 LRLBĮ inkompatibilní s jakoukoli jinou funkcí.⁶⁵

Úkoly banky

Podstatnou roli v ne/závislosti banky sehrávají její cíle a úkoly. Nejméně závislé jsou ty banky, jejichž nevyšším či pouze hlavním cílem je cenová stabilita. Středně závislé pak ty, které mají kromě cenové stability i další, s ní kompatibilní úkoly, méně nezávislé pak ty, které mají za cíl cenovou stabilitu a další úkoly, které s ní mohou být v rozporu a nejvíce závislé jsou pak ty banky, které nemají konkrétně vytyčený žádný hlavní cíl, a proto mohou podléhat momentálním požadavkům vlády (Lijphart 1999: 235-236).

Z tohoto hlediska je LRLBĮ velice výstižný: „*Hlavní cíl Litevské národní banky je usilovat o cenovou stabilitu.*“ (čl. 7 LRLBĮ)

S tímto bodem souvisí formulování monetární politiky, přičemž nejméně závislé jsou ty banky, které jsou odpovědny za její formulování a hrají roli ve vládním rozpočtovém procesu. Litevská centrální banka je zodpovědná za formulování monetární politiky (8. čl. LRLBĮ) a podílí se také na státním rozpočtu (čl. 23 a 24 LRLBĮ).

Půjčky a úvěry

Nezávislá banka může půjčovat pouze vládě, přičemž sama určuje podmínky splácení, závislejší banky pak mohou půjčovat vládě, samosprávám, ale i soukromému sektoru, rozhodující přitom je, že termíny určuje exekutiva (Lijphart 1999: 236).

Litevská národní banka je oprávněná půjčovat nejrůznějším institucím, ovšem zásadní je skutečnost, že si sama určuje podmínky a termíny půjček (čl. 8, čl. 25 a čl. 27 LRLBĮ).

Závěrem lze konstatovat, že z hlediska postavení guvernéra lze Banku hodnotit jako relativně závislou, z ostatních hledisek pak jako nezávislou, což by mohlo naznačovat označení za „spíše nezávislou“, a proto spíše konsensuální (+0, 5). Nelze ale opomenout

---

⁶⁴ Do 1. května 2004 se sestávala z předsedy, tří jeho zástupců a deseti členů (čl. 10 LRLBĮ - 1994).

⁶⁵ Za určitých podmínek se může věnovat pedagogické či vědecké činnosti (čl. 16 LRLBĮ).

skutečnost, že Banka je součástí Evropského systému centrálních bank (čl. 1 LRLBĮ). Lijphart (1999: 234) sám naznačuje, že tato skutečnost požaduje nezávislost centrální banky na exekutivě. Z tohoto důvodu se zcela jednoznačně kloním k tomu, že *Lietuvos Bankas* považují za zcela nezávislou, a proto jednoznačně řadím k „čisté“ **konsensuální demokracii** (+1).

4. Závěr

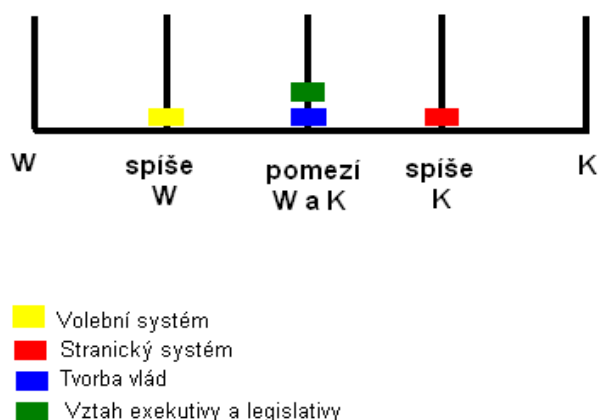
Intencí této bakalářské práce bylo jednak představit teorii Arenda Lijpharta, jednak se pokusit aplikovat ji na politický systém Litevské republiky. O první se snažila úvodní část práce, zahrnující teorii konsociační, konsensuální a westminsterské demokracie, druhá část se pak zaměřila na vlastní analýzu Litvy na základě popsané teorie.

Práce v rozsahu svých možností zanalyzovala deset do dvou rovin rozdělených kritérií a u každého, bylo-li to možné, se pokusila přiřadit zkoumaný systém na ose westminsterská-konsensuální. Jediné kritérium, ve kterém nebylo možné Litvu zhodnotit, byl systém zájmových skupin, který z výše uvedených důvodů nechávám otevřený a nezahrnuji do celkového hodnocení s odkazem, že jednak si tato problematika zaslouží podrobnějšího zkoumání, jednak teprve další vývoj ukáže směr, kterým se Litva v tomto kritériu „posune“. Vlastní dynamičnost a změny mladého politického systému koneckonců provázely celé zkoumání.

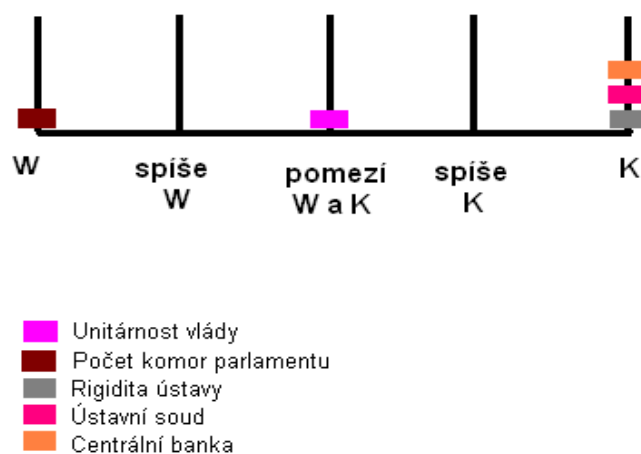
Obecně lze říci, že litevský systém vykazuje, stejně jako všechny politické systémy, znaky obou modelů, to je plně v souladu s teorií P. Maira a koneckonců i samotného Lijpharta.

Prvně si dovolím zhodnotit zkoumané elementy v každé dimenzi zvlášť, zde totiž vystupuje jedna zajímavá tendence, kterou dobře znázorňují následující grafy:

Graf 1: Hodnocení kritérií – rovina exekutivně stranická

Graf 2: Hodnocení kritérií – rovina federálně-unitární

Oddělíme-li obě roviny, zřetelně vidíme, že na exekutivně-stranické rovině Litva stojí na skutečném pomezí obou modelů a ani v jednom ze zkoumaných elementů ji nebylo možné hodnotit jako „čistou“, přičemž postavení zájmových skupin nebylo možné zhodnotit, a tak zde není vůbec zaneseno

Naproti tomu rovina federálně-unitární se vyznačuje tím, že ve čtyřech kritériích ji bylo možné ohodnotit jako „čistou“, pouze jedno kritérium – unitárnost a centralizace vlády zůstalo na pomezí s odkazem, že do budoucna lze předpokládat posun do konsensuální části osy. Přes čistě westminsterský unikameralismus se tak Litva na této rovině zcela zřetelně nachází v konsensuální části osy.

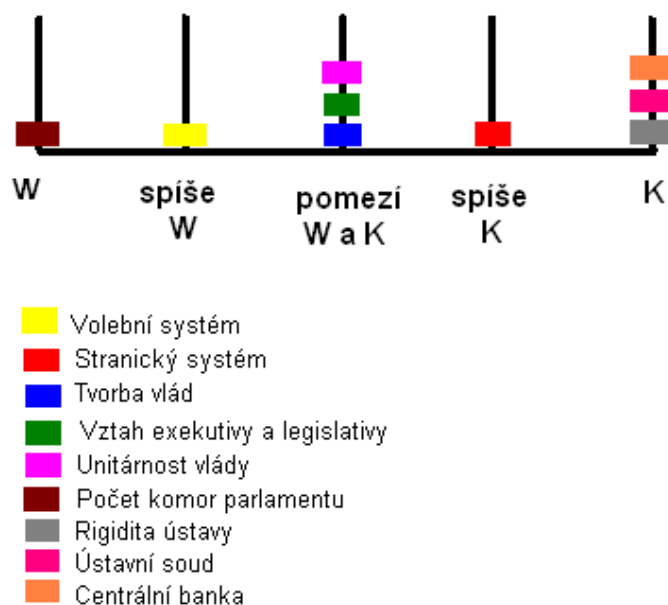
Rozdílnost mezi rovinami dobře odpovídá i Lijphartovu zkoumání. Jak již bylo zmíněno výše, Lijphart zjistil, že mezi jednotlivými proměnnými v rámci každé z rovin jsou výrazné korelace, ovšem celkově je mezi oběma rovinami korelace slabá. Systém se tak může se chovat výrazně jinak na každé z obou rovin. V litevském případě vidíme, že tento kontrast zde sice existuje, ale lze konstatovat, že není příliš ostrý.

Pro zhodnocení a ověření či vyvrácení v úvodu uvedených hypotéz je třeba zkoumat Litvu jako celek. Zde je ovšem nutné upozornit na jednu podstatnou skutečnost, tou je nestejná váha kritérií, pro některé politické systémy může určité kritérium vystupovat „důležitěji“ než jiné. Na tuto problematickou část Lijphartovy teorie upozornila kritika, především M. Novák (2001: 42). Na tomto místě proto pouze konstatuji, že o této problematice vím, ale vzhledem k tomu, že práce si kladla za cíl aplikovat pouze

Lijphartovu teorii, nikoli její modifikace či kritické poznámky k ní, budu s určitou mírou zjednodušení považovat jednotlivá kritéria za stejně důležitá.

Následující graf ukazuje celkové zhodnocení kritérií tak, jak k nim dospěla analytická část práce.

Graf 3: Celkové zhodnocení kritérií

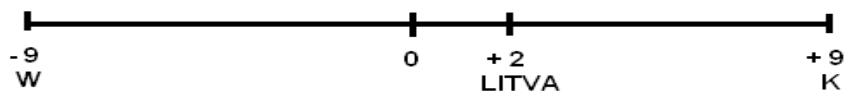

V konsenzuální části osy tak vystupují čtyři znaky: stranický systém, rigidita ústavy, existence ústavního soudu a nezávislost centrální banky na exekutivě, ve westminsterské pak: volební systém a unikameralismus. Na pomezí stojí utváření vlád, dominance či vyváženost exekutivy a legislativy a unitárnost vlády.

Zhodnotíme-li tedy „naše bodování“ (volební systém -0,5; stranický systém +0,5; tvorba vlád 0, vztah legislativy a exekutivy 0; systém zájmových skupin -; centralizace 0; počet komor -1; rigidita ústavy +1; ústavní soudnictví +1; centrální banka +1), zjistíme, že Litvu lze celkově ohodnotit +2, polohu Litvy tak znázorňuje následující graf:

Graf 7: Litva na westminstersko-konsensuální ose

První hypotéza se tak zcela zřejmě potvrdila, Litvu nelze na této ose jednoznačně přiřadit a skutečně se pohybuje okolo středu osy, což dokazuje výše uvedený graf i bodové ohodnocení Litvy (+2). S tím souvisí i druhá hypotéza, Litva skutečně stojí blízko středu osy, ovšem v její konsensuální části.

Obě hypotézy stanovené v úvodu práce se tak zcela bez pochyb potvrdily. Celkově se však systém projevuje výraznou dynamikou, a proto otevřeným bodem ovšem zůstává otázka dalšího vývoje. Zde lze předpokládat, že existují jisté body, které Litvu „posunou“ konsensuálnější směrem (otázka decentralizace), zároveň ale lze předpokládat, že systém zájmových skupin se vyvine k pluralismu, a tudíž se zvýrazní i westminsterské rysy.

Dynamika a do jisté míry i neustálenost je výrazným omezením, na které naráží Lijphartova teorie při své aplikaci na postkomunistický prostor, omezuje to tak její snahu o univerzální aplikovatelnost.

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk

Zkratky politických stran a seskupení

DP - Darbo partija – Strana práce

JVP - Jungtinė valstiečių partija - Sjednocená rolnická strana

KDS - Krikščionių demokratų sąjunga - Křesťansko demokratická unie

LCS - Lietuvos centro sąjunga - Litevská unie středu

LDDP - Lietuvos demokratinė darbo partija - Litevská demokratická strana práce

LDP - Liberalų Demokratų Partija – Strana liberální demokratů

LiCS - Liberalų ir centro sąjunga – Svaz středu a liberálů

LKD - Lietuvos krikščionys demokratai – Litevští křesťanští demokraté

LKDP - Lietuvos krikščionių demokratų partija - Litevská křesťansko demokratická strana

LLaS– Lietuvos laisvės sąjunga - Litevský svaz svobody

LLeS - Lietuvos lenkų sąjunga - Svaz Poláků na Litvě

LLRA - Lietuvos lenkų rinkimų akcija - Volební akce Poláků na Litvě

LLS - Lietuvos liberalų sąjunga - Litevská liberální unie

LMP - Lietuvos moterų partija - Litevská strana žen

LNPJL - Lietuvių nacionalinė partija “Jaunoji Lietuva” - Litevská národní strana “Mladá Litva”

LP “Socialdemokratija 2000” - Lietuvos partija “Socialdemokratija 2000” - Litevská strana “Sociální demokracie 2000”

LPKTS - Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga – Svaz politických vězňů a deportovaných

LRLS - Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis – Svaz liberálů Litevské republiky

LSDP - Lietuvos socialdemokratų partija – Litevská sociálnědemokratická strana

LTS - Lietuvių tautininkų sąjunga – Litevská národní unie

LVLS - Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga – Unie litevských rolníků

LVP - Lietuvos valstiečių partija - Litevská rolnická strana

MKDS - Modernųjų krikščionių demokratų sąjunga - Moderní křesťansko demokratická unie

NDP - Naujosios demokratijos partija - Nová demokratická strana

NKS - Nuosaukiųjų konservatorių sąjunga - Umírněná konservativní unie

NP - Nepriklausomybės partija – Strana nezávislosti

NS-SL - Naujoji sąjunga- socialliberalai - Nová unie-sociální liberálové

S – Sąjūdis

SDK - Lietuvos socialdemokratų partija – Sociálně-demokratická koalice

TPP - Tautos prisikėlimo partija – Strana národní obnovy

TS- LK - Tėvynės sąjunga- Lietuvos konservatoriai - Vlastenecký svaz - Litevští konservativci

TT - Partija “Tvarka ir teisingumas” – Právo a pořádek

Zkratky zákonů

LRK - Lietuvos Respublikos Konstitucija – Ústava Litevské republiky

LRKTĮ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Įstatymas – Zákon Litevské republiky o Ústavním soudu

LRLBĮ - Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko Įstatymas – Zákon Litevské republiky o Litevské Bance

LRTAVIŖĮ - Lietuvos Respublikos Teritorijos Administracinių Vienetų ir Jų Ribų Įstatymas – Zákon Litevské republiky o administrativních jednotkách a jejich hranicích

LRVSI - Lietuvos Respublikos Vietos Savivaldos Įstatymas – Zákon Litevské republiky o místní samosprávě

Příloha č. 2: Tabulky

Tabulka 1: Teorie konsociační demokracie

		Politické elity	
		Soutěživé chování	Nesoutěživé chování
Politická kultura	Homogenní	<i>Dostředivý typ</i>	<i>Depolitizovaný typ</i>
	Fragmentovaná	<i>Odstředivý typ</i>	<i>Konsociační typ</i>

Zdroj: Lijphart 1969: 25–29

Tabulka 2: Znaký westminsterské a konsensuální demokracie dle *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* (1984)

Westminsterská demokracie (podstata: soutěž a „majority rule“) typický představitel: Velká Británie a její bývalé kolonie	Konsensuální demokracie (podstata: rozdělení moci a omezení „majority rule“) typický představitel: Švýcarsko, Belgie
koncentrace exekutivní moci – jednobarevné či prostou většinou tvořené kabinetů	sdílení exekutivní moci – velké koalice
fúze moci a dominance exekutivy	formální a neformální rozdělení moci
asymetrický bikameralismus	symetrický bikameralismus a reprezentace menšin
bipartismus	multipartismus
jednorozměrný stranický systém	vícerozměrný stranický systém
většinový volební systém	proporcionální volební systém
unitární a centralizovaná vláda	federalismus a decentralizace
nepsaná ústava a suverenita parlamentu	psaná ústava a menšinové veto
výhradně reprezentativní demokracie	

Zdroj: Kopeček, Hloušek 2003: 216, Lijphart 1984: 4-9

Tabulka 3: Znaký westminsterského a konsensuálního modelu dle *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries (1999)*

Westminsterský model	Konsensuální model
<i>Rovina exekutivně stranická</i>	
Koncentrace výkonné moci v rukou jedné strany, „jednobarevná vláda“	Sdílení exekutivní moci, široké vícestranické koalice
Fúze moci, převaha exekutivy nad legislativou	Formální i neformální rozptýlení moci, rovnováha moci
Bipartismus a jednorozměrný stranický systém	Multipartismus a vícerozměrný stranický systém
Většinový a disproporční volební systém	Poměrný volební systém
Pluralismus	Korporativismus
<i>Rovina federálně-unitární</i>	
Unitární a centralizovaná vláda	Federální a decentralizovaná vláda
Unikamerální či nevyvážený (asymetrický) bikameralismus	Vyvážený (symetrický) bikameralismus
Flexibilní (často nepsaná) ústava a neohrazená suverenita parlamentu	Rigidní psaná ústava a menšinové veto
Legislativní orgán má konečné slovo o ústavnosti zákonů	Existence ústavního soudu
Závislost centrální banky na exekutivě	Nezávislost centrální banky na exekutivě

Zdroj: Lijphart 1999: 3–4, Říchová 2006: 216

Tabulka 4: Výsledky voleb 1992

Strana	Man. %	Man.
LDDP	51,77	73
S	21,28	30
LKDP/LDP/LPKTS	12,77	18
LSDP	5,67	8
KDS	0,71	1
LCS	1,42	2
LLeS	2,84	4
LTS/NP	2,84	4
Nez.	0,71	1

zdroj: Šedo 2006: 150

Tabulka 5: Výsledky voleb 1996

Strana	Man. %	Man.
TS-LK	51,09	70
LKDP	11,68	16
LDDP	8,76	12
LCS	9,49	13
LSDP	8,76	12
LNPJL	0,73	1
LMP	0,73	1
KDS	0,73	1
LLRA	0,73	1
LDP/LTS	2,19	3
LLS	0,73	1
LVP	0,73	1
LPKTS	0,73	1
Nez.	2,92	4

zdroj: Šedo 2006: 150

Tabulka 6: Výsledky voleb 2000

Strana	Man. %	Man.
SDK	36,17	51
NS-SL	20,57	29
LLS	24,11	34
TS-LK	6,38	9
KDS	0,71	1
LVP	2,84	4
LKDP	1,42	2
NKS	0,71	1
LCS	1,42	2
LLRA	1,42	2
LLaS	0,71	1
LNPJL	0,71	1
MKDS	0,71	1
Nez.	2,13	3

zdroj: Šedo 2006: 151

Tabulka 7: Výsledky voleb 2004

Strana	Man. %	Man.
DP	27,66	39
LSDP/NS-SL	21,99	31
TS-LK/LKD/ LPKTS	17,73	25
LDP/LLS	7,09	10
LCS	12,77	18
LVP/NDP	7,09	10
LLRA	1,42	2
Nez.	4,23	6

zdroj: Šedo 2006: 151

Tabulka 8: Výsledky voleb 2008

Strana	Man. %	Man.
TS-LKD	19,6	44
TPP	15,1	16
TT	12,7	15
LSDP	11,8	26
DP	9,0	10
LRLS	5,7	11
LiCS	5,3	8
LLRA	4,8	3
LVLS	3,7	3
NS	3,7	1
Nez.		4

zdroj: Parties and Elections – Lithuania

Tabulka 9: Absolutní a efektivní počet parlamentních stran

Rok	1992	1996	2000	2004	2008 ⁶⁶
Efektivní počet (celkový počet)	2,99 (8 + 1) ⁶⁷	3,33 (13+4)	4,22 (13+3)	5,46 (7 + 6)	5,8 (10 + 4)

Zdroj: Šedo 2007: 173

⁶⁶ Vlastní výpočet.

⁶⁷ První číslo v závorce je počet parlamentních stran, druhé je počet mandátů přidělený nezávislým kandidátům.

Tabulka 10: Formy vlád na Litvě 1992-2008

Období ⁶⁸	Premiér	Strany	Forma vlády	Hodnocení ⁶⁹
prosinec 1992- březen 1993 (prez.volby – os. nesouhlas premiéra)	B. Lubys (LDDP)	LDDP	jednobarevná	W
březen 1993 – únor 1996 (krachy bank, nedůvěra Seimas)	A. Šlezevičius (LDDP)	LDDP	jednobarevná	W
únor 1996 – listopad 1996 (parl. volby)	L. M. Stankevičius (LDDP)	LDDP	jednobarevná	W
prosinec 1996 – květen 1999 (krize, Seimas – důvěra, ale tlak- rezignace)	G. Vagnorius (TS-LK)	TS-LK, LKDP	MWC	-
květen 1999	I. Degutienė	úřednická		
červen 1999 – říjen 1999 (rezignace – rafinérie)	R. Paksas (TS-LK)	TS- LK, LKDP	MWC	-
listopad 1999- listopad 2000 (parl.volby)	A. Kubilius (TS-LK)	TS- LK, LKDP	MWC	-
listopad 2000- červen 2001 (krize – zemědělská politika, NS opustila koalici, rezignace)	R. Paksas (LLS)	Koalice nové politiky (LLS, NS, LCS, MKDS)	menšinová vláda	K
červenec 2001- listopad 2004 (parl.volby)	A. M. Brazauskas (LSDP)	LSDP, NS + 4 nestraníci	MWC	-
listopad 2004- červen 2006 (členové DP demise, krize, rezignace)	A. M. Brazauskas (LSDP)	LSDP, NS, DP, VNDP	nadbytečná koalice	K
červenec 2006 – listopad 2008 (parl. volby)	G. Kirkilas (LSDP)	LSDP, NS, VNDP	menšinová vláda	K
listopad 2008 ⁷⁰	A. Kubilius (TS-LKD)	TS-LKD, TPP, LS, LiCS	nadbytečná koalice	K

zdroj: Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Parties and Elections - Lithuania

⁶⁸ Přidávám označení důvodu konce vlády.

⁶⁹ Toto hodnocení zakládám na Lijphartovi (1999: 91), kdy jednobarevné vlády jsou westminsterské (W), nadměrné koalice a menšinové koaliční vlády jsou konsensuální (K) a minimální vítězné koalice (MWC) a menšinové jednobarevné vlády stojí na pomezí (-)

⁷⁰ Dne 9. 12. 2008 získala důvěru *Seimasu*.

Použitá literatura a zdroje

Literatura

- Almond, G. (1956): *Comparative political systems*, Journal of Politics, Vol. XVIII, No. 3, pp. 391–409.
- Arango, R., E. (1969): *Review on „The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands“ by Arend Lijphart*, Journal of Politics, Vol. XXXI, No. 2, pp. 539–541.
- Armingeon, K. (2002): *The effects of negotiation democracy: A comparative analysis*, European Journal of Political Research, Vol. XLI., No. 1, pp. 81 – 105.
- Blahož, J. (2001): *Soudní kontrola ústavnosti: Srovnávací pohled*, Praha, Codex.
- Bogaards, M. (1998): *The favourable factors for consociational democracy: A review*. European Journal of Political Research, Vol. XXXIII, No. 4, pp. 475-496.
- Brokl, L. (1997): *Pluralitní demokracie nebo neokorporativismus*, in: Brokl, L. (eds., 1997): *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*, Praha, Slon, pp. 11-97.
- Cabada, L., Ženíšek, M. (2003): *Smišené volební systémy*, Dobrá Voda u Pelhřimova, Aleš Čeněk.
- Daalder, H. (1974): *Review: Consociational Democracy Theme*, World Politics, Vol. XXVI, No. 4, pp. 604 – 621.
- Dančák, B. (1999): *Litevská republika*, in: Dančák, B. (eds., 1999): *Pobaltí v transformaci. Politický vývoj Estonska, Litvy a Lotyšska*, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, pp. 71-149.
- Dančák, B., Kubát, M. (2004): *Litva*, in: Kubát, M. (eds., 2004): *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, Praha, Eurolex Bohemia, pp. 178–198.
- Easton, D. (1965): *A Systems Analysis of Political Life*, New York, Wiley.
- Fiala, P. (1999): *Definice zájmových skupin*, Politologický časopis, roč. VI, č.1, s. 52-60.
- Fiala, P., Mareš, M. (2003): *Pluralismus a (neo)korporativismus*, in: Hloušek, V., Kopeček, L. (eds., 2003): *Demokracie. Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy*, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, pp. 232-250.
- Girnius, K. (2002): *Democracy in Lithuania*, in: Kaldor, M., Vejvoda, I. (eds., 2002): *Democratization in Central and Eastern Europe*, London, Continuum, pp. 51-66.

- Griffith, E. (1956): *Cultural Prerequisites to a Successfully Functioning Democracy*, American Political Science Review, Vol. L, No. 1, pp. 101–137.
- Halpern, S. M., (1986): *Neuspořádaný svět konsociační demokracie*, in Říchová, B., Lisa, A. (red., 1995): *Antologie světových politologů II.*, Praha, VŠE, pp. 65-91.
- Hloušek, V. (1999): *Stranické systémy Litvy a Lotyšska ve srovnávací perspektivě*, Politologický časopis, roč. IV, č. 1, 1999, s. 104-120.
- Hloušek, V.: *Stranické systémy pobaltských států v první fázi demokratické politiky*, on-line Středoevropské politické studie, roč. IV, č. 1, 2002 on-line text (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=54>).
- Hloušek, V., Kopeček, L. (2003): *Konsensuální a konkurenční demokracie*, in: Hloušek V.; Kopeček L. (eds., 2003): *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy*, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, pp. 203-231.
- Hloušek, V. (2005): *Litva*, in: Strmiska, M., Hloušek, V., Kopeček, L., Chytilík, R (2005): *Politické strany moderní Evropy*, Praha, Portál, pp. 553-571.
- Hrebenar, R. J., McBeth, C. H., Morgan, B. B. (2008): *Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development*, Journal of Public Affairs, Vol. VIII, No. 1-2, pp. 51-65.
- Huntington, S. P. (1993): *The third wave: democratization in the late twentieth century*, Norman, University of Oklahoma Press.
- Chytilík, R. (2005): *Spojené království Velké Británie a Severního Irsku*, in: Strmiska, M., Hloušek, V., Kopeček, L., Chytilík, R (2005): *Politické strany moderní Evropy*, Praha, Portál, pp. 57 – 74.
- Javůrek, P. (2008): *Postavení prezidentů v politickém systému Polska, Litvy a Rumunska*, in: Novák, M., Brunclík, M. (eds., 2008): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Praha, Dokořán, pp. 78-118.
- Jensen, S.: *Baltic Corporatist Arrangements. A Comparative Analysis of Tripartite Arrangements in Estonia, Latvia and Lithuania*, Graduate Thesis, Bergen, Department of Comparative Politics University of Bergen 2003, 173 s.
- Kopeček, L. (2005): *Politické strany a stranické systémy ve srovnávací a teoretické perspektivě*, in: Strmiska, M., Hloušek, V., Kopeček, L., Chytilík, R (2005): *Politické strany moderní Evropy*, Praha, Portál, pp. 9-54.

- Kubát, M. (2003): *Postkomunismus a demokracie, politika ve středovýchodní Evropě*, Praha, Dokořán.
- Lehmbruch, G. (1975): *Consociational Democracy and the International System*, European Journal of Political Research, Vol. III, No. 4, pp. 377 – 391.
- Lijphart, A. (1969a): *Consociational Democracy*, World Politics, Vol. XXI, No. 2, pp. 207-225.
- Lijphart, A. (1969b): *Konsociační demokracie*, in: Říchová, B., Lisa, A. (red., 1995): *Antologie světových politologů*, Praha, Vysoká škola ekonomická, pp. 9-32.
- Lijphart, A. (1977): *Democracy in plural societies: a comparative exploration*, New Haven, Yale University Press.
- Lijphart, A. (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty One Countries*, New Haven, Yale University Press.
- Lijphart, A. (1991): *Constitutional choices for new democracies*, Journal of Democracy, Vol. II, No. 1, pp. 72-84.
- Lijphart, A. (1999): *The Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, New Heaven, Yale University Press.
- Lijphart, A. (2001): *The Pros and Cons – But Mainly Pros – of Consensus Democracy*, Acta Politica, Vol. XXXVI, No. 2, pp. 129-139.
- Lustick, I. (1979): *Stability in Deeply Divided Societies: Consociationalism versus Control*, World Politics, Vol. XXXI., No. 3, pp. 325 – 344.
- Mair, P. (1994): *The Correlates of Consensus Democracy and the Puzzle of Dutch Politics*, West European Politics, Vol. 17, No. 4, pp. 97-123.
- Matoušková, M.: *Změna volebního systému v roce 2000 a její vliv na stranický a politický systém Litvy*, bakalářská práce, Brno, FSS MU 2004, 57s.
- McRae, K. (1974): *Konsociační demokracie. Politický kompromis v segmentovaných společnostech*, in Říchová, B., Lisa, A. (red., 1995): *Antologie světových politologů II.*, Praha, VŠE, pp. 33- 64.
- Moberg, E.(2000): *Comment on Patterns of Democracy*, on-line text (<http://www.mobergpublications.se/positions/comment1p.pdf>).
- Novák, M. (2001): *Jakou demokracií pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*, Brno, MPÚ.
- Padgett, S. (2000): *Organizing Democracy in Eastern Germany. Interest Groups in Post-Communist Society*, Cambridge, Cambridge University Press.

- Pytlik, B. (2002): *Výkonná moc na Litvě, v Lotyšsku a Estonsku*, Politologický časopis, roč. IX, č. 1, 2002, s. 112-127.
- Řihaková, Z.: *Prezident v politickém systému Litvy: oscilace mezi parlamentarismem a semiprezidencialismem*, bakalářská práce, Brno, FSS MU 2006, 56 s.
- Říchová, B. (2006): *Přehled moderních politologických teorií*, Praha, Portál.
- Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*, Praha, Slon.
- Šedo, J.: *Proporcionalita zastoupení a navrstvující smíšené volební*, on-line Evropská volební studia, roč. I, č. 1, 2006, on-line text (http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/001/04_EVS-EES_Proporcionalita_zastoupeni.pdf).
- Šedo, J.: *Volební systémy postkomunistických zemí*, disertační práce, Brno, FSS MU 2006, 373 s.
- Šedo, J. (2007): *Volební systémy postkomunistických zemí*, Brno, CDK.
- Taagepera, R. (2003): *Arendt Lijphart's Dimensions of Democracy: Logical Connections and Institutional Design*, Political Studies, Vol. LI, No. 1, pp. 1–19, on-line verze (<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/120187975/HTMLSTART>).
- Tauber, J. (2004): *Das politische System Litauens*, in: Ismayr, W. (eds., 2004): *Die politischen Systeme Osteuropas*, Opladen, Leske + Budrich, pp. 153–188.
- Thomas, C. S., Hrebendar, R. J. (2008): *Understanding interest groups, lobbying and lobbyist in developing democracies*, Journal of Public Affairs, Vol. 8, No. 1-2, pp. 1-14.
- Waisová, Š. (2004): *Litevsko*, in: Cabada, L. – Dvořáková, V. (eds., 2004): *Komparace politických systémů III.*, Praha, Oeconomica, pp. 115- 127.
- Wilsford, D. (2000): *Studying Democracy and Putting It into Practic: The Contribution of Arend Lijphart to Democracy Theory and to Actual Democracy*, in Crepaz, M.(eds., 2000): *Democracy and Institutions: The Life Work of Arend Lijphart*, Michigan, University of Michigan Press, pp. 1-8.
- Ženíšek, M. (2004): *Typologie a výstupy smíšených volebních systému*, in: Novák, M., Lebeda, T. (eds., 2004): *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*, Dobrá Voda, Aleš Čeněk, pp. 44-50.

On-line zdroje

- Kubát, M. (2003): *Politický systém Litvy*, Integrace, 31. 10. 2003, on-line text (<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=719>), ověřeno k 10. 12. 2008.

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Pranešimas – 1993 m. rugpjūčio 2d (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1993/p310802a.htm>), ovėreno k 10. 12. 2008.
- Lietuvos Respublikos Seimas – Konstitucija (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.rezult_l?p_nr=&p_nuo=&p_iki=&p_org=&p_drus=&p_kalb_id=1&p_title=konstitucija%20&p_text=&p_pub=&p_met=&p_lnr=&p_denr=&p_es=0&p_rus=1&p_tid=&p_tkid=&p_t=0&p_tr1=2&p_tr2=2&p_gal=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- Lietuvos Respublikos Seimo Rinkimų Įstatymas (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319351&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė (<http://www.lrvk.lt/main.php?cat=27&gr=1&sub=2>), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRK - Lietuvos Respublikos Konstitucija (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRKTĮ - Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Įstatymas (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=29976&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRLBĮ – 1994 Lietuvos Respublikos Lietuvos Bankos Įstatimas – 1994 (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15110&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRLBĮ - Lietuvos Respublikos Lietuvos Banko Įstatymas (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275364&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRTAViRĮ - Lietuvos Respublikos Teritorijos Administracinių Vienetų ir Jų Ribų Įstatymas (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=302255&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- LRVSĮ - Lietuvos Respublikos Vietos Savivaldos Įstatymas (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=327811&p_query=&p_tr2=), ovėreno k 10. 12. 2008.
- Parties-and-elections – Lithuania (<http://www.parties-and-elections.de/lithuania.html>), ovėreno k 10. 12. 2008.